



Förortslyftet: bostadspolitik

**En plan för att Sverige
inte ska ha några utsatta
områden år 2030.**

Partistyrelsens förslag till partirådet 2020



SAMMANFATTNING FÖRORTSLYFTET

- **Målet är att vi 2030 inte har några utsatta områden i Sverige.** Utvecklingen ska löpande följas upp med nyckeltal inom de områden planen omfattar.
- **Sverige behöver en plan för att alla,** oavsett var man bor, ska ha tillgång till trygga livsvillkor, bra skolor, möjligheter att kunna försörja sig själva och att bli delaktiga i samhället.
- **Samhället måste ta tillbaka kontrollen** över alla områden där kriminella gäng idag sprider våld och rädsla. Detta ska ske i nära samarbete med myndigheter, lokala aktörer, fastighetsägare och medborgare.
- **Det krävs breda åtgärder,** långsiktighet, fler poliser och skärpt lagstiftning för att öka tryggheten och minska kriminaliteten i utsatta områden.
- Reformpaket med nya förslag för att få bort utsatta områden presenteras inom **fem områden:** lag och ordning, utbildning, tryggare områden, egen försörjning och demokratiska värderingar.

INNEHÅLL

En plan för att Sverige inte ska ha några utsatta områden 2030	4
Förslag från rapporten	6
Sverige ska vara möjligheternas land - Oavsett ort eller område	12
1. Trygga bostadsområden	17
2. Minska den extrema trångboddheten och utanförskapet i våra utsatta områden	26
3. En social boendeform som bekämpar segregation och utsatthet	32
4. En nationell hemlöshetsstrategi	40
5. Fler ska kunna äga sitt boende	44
Referenser	48

EN PLAN FÖR ATT SVERIGE INTE SKA HA NÅGRA UTSATTA OMRÅDEN 2030

Varje människa, oavsett bakgrund, ska vara fri att själv få forma sitt eget liv. En förutsättning för att alla ska ha reella möjligheter att bestämma över sina liv är att samhället de växer upp i är säkert och har fungerande samhällsfunktioner. Polis, skola, rättsväsende, sjukvård och socialtjänst måste kunna utföra sitt arbete med att garantera att alla får en god skolgång och att människors rättigheter försvaras. Därför har Liberalerna satt upp ett ambitiöst mål om att inget område ska vara utsatt till 2030. För att nå upp till det målet presenterar vi omfattande reformförslag för att förbättra integrationen, förbättra säkerheten och se till att rätten till ett fritt liv upprätthålls i hela Sverige.

Fler än 550 000 människor bor i våra utsatta område.¹ Majoriteten är hederliga, betalar skatt och följer svensk lag. Några få har tillåtit kidnappa dessa områden med sina kriminella gärningar. Samhället måste ta tillbaka kontrollen. Därför behövs omfattande reformer. Liberalerna är det parti som står för reformerna som tar tillbaka de utsatta områdena från de kriminella.

Som en del av Förortslyftet lägger vi fram omfattande förslag mot brott, extremism och skolsegregation. Programmen presenterar reformer på områdena brottsbekämpning och extremism, egen försörjning, jämställdhet och demokratiska värderingar, skola och utbildning samt tryggare bostadsområden och en minskad boendesegre-

gation. Omfattande förslag för att vi ska kunna ta tillbaka alla utsatta områden till 2030. Det här programmet berör bostadspolitik.

Liberalerna har alltid arbetat för det som vi kallar det glömda Sverige. Liberalismen utgår från varje människas rätt att leva ett fritt liv där den tillåts följa sina drömmar och får göra sina egna val. Det är i våra utsatta områden som människors levnadsöden är som mest ofria i Sverige. Därför behöver vi ett förortslyft som lyfter dessa områden.

Det är ramen för Förortslyftet. Ett omfattande liberalt reformpaket som ska lyfta alla människor som bor i utsatta områden. Den här delen behandlar bostadspolitik. Vi presenterar ett liberalt förslag för en hållbar social bostadspolitik och tryggare bostadsområden. Vi vill se en ny egnahemsrörelse för de utsatta områdena. Fler ska ha möjlighet att bo i bostadsrätt eller radhus och kunna äga sitt boende där det idag finns få möjlighet att göra det. Trångboddheten ska bekämpas samtidigt som flyktingmottagandet ska förbättras.

Långsiktigt hållbara lösningar för att bygga bort trångboddhet och bostadsbrist kräver friare bostadsmarknader som låter bostadsutbudet komma närmare efterfrågan. Men rådande bostadsmarknad har höga trösklar, och en ineffektiv matchning i hyressystemet, som systematiskt missgynnar unga, nyanlända, de som flyttar inom Sverige och talanger från andra länder.

¹ Befolkningsstatistik, SCB (December 2018), från de utsatta områdena

Våra förslag bygger på lärdomar från de bästa systemen från andra länder, men utgår från svenska förutsättningar. Det finns redan social bostadspolitik i Sverige. Exempelvis inom systemen med sociala kontrakt. Problemet är att det inte finns något ramverk som ger förutsättningar för en stark social bostadspolitik som ser till att ingen ska behöva hamna i hemlöshet. Därför föreslår vi en liberal modell med behovsbostäder som ska komplettera vår allmänna bostadspolitik, samt ett förslag om en ny nationell hemlöshetspolitik.

Utgångspunkten är att en social bostadssektor inte ska störa marknaden för bostadsrätter och äganderätter eller ha negativa effekter för hyresmarknaden eller andrahandsuthyrningen. Vi vill skapa ett kompletterande system som sänker trösklarna och skapar nya vägar till bostad för dem som står längst från bostadsmarknaden. Vårt förslag innebär en social bostadspolitik som motverkar både den sociala och den ekonomiska segregationen, samtidigt som vi försvarar bostadsrätten och hyresrätten som boendeformer.

Förortslyftet är ett program som tar en bred ansats och som utvecklar hur vi kan arbeta med allt från hur lokala sammanslutningar får stöd och samarbetar, till hur regeringen och staten behöver agera för att utsatta områden ska lyftas. Eftersom situationerna ser väldigt olika ut på olika platser måste varje enskilt utsatt område ha en särskild strategi där lokala makthavare, fastighetsägare, boende och verksamma möts för att tillsammans lyfta deras bostadsområde.

I arbetet med att ta fram det här dokumentet har Liberalernas medlemmar bidragit med förslag genom olika remissrundor. Arbetet har letts av riksdagsledamoten och Liberalernas bostadspolitiska talesperson Robert Hannah och utredare André Nilsson har bistått i arbetet med att skriva programmet. Till stor hjälp för arbetet har en referensgrupp bestående av liberala politiker från olika delar av landet involverats genom kontinuerliga sammanträden under vilka programmets innehåll och sakpolitiska förslag har diskuterats. Referensgruppen har bestått av Catharina Bildt, Helena Holmberg, Frida Jansson, Jan Jönsson, Roko Kursar, Monica Lundin och Torkild Strandberg.

Med det här programmet lägger vi fram förslag

för tryggare bostadsområden, ett robust och flexibelt ramverk för en social bostadspolitik och sänkta trösklar till det ägda boendet.

Sverige ska vara möjligheternas land, för alla. Det ska inte spela någon roll var du bor eller var du kommer ifrån – bara vart du är på väg. Därför behöver vi ett förortslyft.

Stockholm, augusti 2020

FÖRSLAG FRÅN RAPPORTEN

Trygga bostadsområden

1. Inför ett gemensamt system för att mäta och följa upp situationen i utsatta områden.

För att ta underbyggda beslut krävs korrekt och tillräcklig information. Därför behövs det dels en gemensam nationell förteckning och definition över utsatta områden, dels ett krav om att relevant data om utsatta områden ska samlas in minst en gång om året.

2. Upprätta en integrationspakt i varje utsatt område. Ska det ske förbättringar i utsatta områden behöver det bli tydligare vem som har vilket ansvar. För varje utsatt område ska det finnas en integrationspakt mellan stat, region, kommun och lokala fastighetsägare där ansvar och åtgärder konkretiseras.

3. En kommunal handlingsplan för att vända utvecklingen i varje utsatt område.

Utsatta områden ser olika ut. Kommunerna måste ta ett tydligare ansvar för att vända utvecklingen i deras utsatta områden. För att förbättra situationen i de olika områdena behövs det en särskild kommunal handlingsplan för att lyfta varje utsatt område.

4. Fler långsiktiga investeringar i utsatta områden.

För att skapa en hållbar förbättring i de utsatta områdena behöver korta tidsbegränsade projekt bli färre och långsiktiga investeringar bli fler. Därför föreslår vi en nationell investeringsfond där kommuner och fastighetsägare kan söka lån för investeringar som fungerat på andra platser och som har starkt stöd i forskning.

5. BID-samarbeten i varje utsatt område.

Fastighetsägare är viktiga aktörer som behöver ta ett större gemensamt ansvar för att lyfta utsatta områden. Vi föreslår ett svenskt regelverk för gemensamt och obligatoriskt ansvar mellan alla fastighetsägare – det som på engelska kallas Business Improvement Districts (BID) – som kan skapa långsiktigt förbättringsarbete i områden genom samverkan och stöd samtidigt som det förebyggs att enskilda aktörer åker snålskjuts.

6. Bekämpa svarta hyreskontrakt. Vi måste bekämpa brotten i utsatta områden. Kriminell aktivitet, inte minst med svarta hyreskontrakt, hotar och skadar både offren och samhället de sker i. Antalet hyresnämnder och finansieringen av dessa behöver stärkas. Informationsdelning mellan fastighetsägare, polis och skatteverket måste effektiviseras.

7. Stopp för stöd till olaglig hyresverksamhet.

En liberal rättsstat bygger på att de lagar som är stiftade också följs. Det har förekommit fall där socialtjänster bidragit till den svarta hyresmarknaden genom att betala ut försörjningsstöd till bidragstagare med svartkontrakt. Vi kräver istället att socialtjänsten alltid ska rapportera in svarta hyreskontrakt och kräva tillbaka medel som utbetalas till olaglig verksamhet.

8. Krav att centrala byggnader inte får förfalla.

Byggnader som tillåts förfalla skapar otrygghet och motverkar möjligheten att lyfta ett område. I fastigheter där kriminell verksamhet ertappats under upprepade gånger ska kommunen kunna ställa krav på att fastighetsägaren sätter in brottsbekämpande åtgärder som exempelvis inbrottsskydd.

9. Stärk miljö- och hälsotillsynen. Ingen ska tvingas leva i undermåliga eller hälsovådliga förhållanden. Idag är ofta levnadsstandarden betydligt lägre i utsatta områden. För att garantera att alla lever i drägliga förhållanden måste miljölagstiftningen stärkas och kommuner bör kontinuerligt särskilt kartlägga misstänkt missköta fastigheter.

10. Riv, tvångsförvalta och exproprierade vanvårdade fastigheter i utsatta områden.

Vanvårdade byggnader kan bidra till att sprida nedskräpning, dålig skötsel och vandalisering i sitt närområde. Därför behöver det bli enklare och billigare att riva, tvångsförvalta och exproprierade vanvårdade fastigheter i utsatta områden.

11. Renhållning och underhåll måste prioriteras och kunna utföras genom samarbete.

Några få som kontinuerligt skräpar ned kan innebära förödande konsekvenser för skadedjursbekämpningen och för renhållningen i ett område. Vi föreslår därför att det ska bli enklare att samordna renhållning, klottersanering och underhåll. De kommunala bostadsbolagen måste också ta ett större ansvar för att renhållningen fungerar.

12. Hyresvärdar ska tillåtas säga upp hyresgäster som har vistelseförbud i området.

Besittningsskyddet är viktigt för människors trygghet i sitt boende och ska försvaras. Den som är förbjuden att vistas i ett område på grund av kriminalitet måste dock anses ha förbrukat den tryggheten att bo kvar i samma område där den har sin kriminella bas.

13. Hyresvärdar ska tillåtas säga upp kontrakt med personer som är dömda för grova våldsbrott i sitt närområde.

Rättigheterna för en hyresvärd att säga upp hyreskontrakt med hyresgäster som använder bostaden för att begå brott, eller begår grova våldsbrott i närområdet, är alldeles för smala och svaga. Ingen ska tvingas ha kvar en hyresgäst som använder bostaden till kriminalitet.

14. Skärp fastighetsägares ansvar över utrymmen som används till organiserad brottslighet.

En fastighet går inte att flytta på. När brott begås med en fastighet som bas påverkar det säkerheten i hela närområdet. Underlåtelse att anmäla organiserad brottslighet som pågår

i ens fastighet, eller underlåtenhet att medverka i polisutredningar, ska därför kunna föranleda viten eller böter.

15. Engagera de som bor i utsatta områden i sin närmiljö.

Människor som är engagerade och bidrar till miljön i sitt bostadsområde är nödvändiga för att få fungerande stadsdelar. Kommunerna måste bli bättre på att initiera och möjliggöra lokalt engagemang och ledarskap i utsatta områden, exempelvis vid planprocesser, upprustningar och investeringar.

16. Feministisk stadsplanering i utsatta områden.

Alla människors behov ska väga lika tungt – oavsett genus, etnicitet eller härkomst. Stadsplaneringen måste skapa fungerande, effektiva och trygga stadsmiljöer för alla människor. De fysiska miljöerna ska planeras på ett sätt som förebygger brott och förtryck. Stadsutvecklingen ska kontinuerligt och systematiskt underlätta integration och ökad kontakt mellan olika stadsdelar och människor.

17. Ge kommunerna större befogenheter att stoppa de som missköter sina fastigheter från att köpa fler fastigheter.

Fastigheter som förfaller eller står tomma och inte underhålls enligt rådande regler kan påverka både närområdet och de som bor i fastigheten negativt. Fastighetsägare till övergivna och grovt missköta fastigheter bör kunna hindras från att köpa fler fastigheter innan de lever upp till rådande krav i befintliga fastigheter.

18. En övergångsfas där stöd bibehålls när ett utsatt område lyfts.

Att lyfta utsatta områden handlar också om att motverka att områden får ett växande utanförskap. Stöd som går till utsatta områden måste vara långsiktiga och avvecklas långsamt under en längre tid när ett område inte längre är utsatt. Områden i riskzonen för att bli utsatta måste också ha möjlighet att få samma stöd som utsatta områden.

19. Inrätta en bostadssocial utredning som ser till hela Sverige.

Väl fungerande kommuner får inte drabbas på grund av insatser som lyfter utsatta områden. En bostadssocial utredning behöver tillsättas för att ta fram förslag på hur social dumpning kan hindras och hur vi kan se till att hela Sverige blir starkare när utsatta områden lyfts.

Minska den extrema trångboddheten och utanförskapet i de utsatta områdena

20. Nationellt mål om minskad extrem trångboddhet och en ny trångboddhetsnorm. Ingen ska behöva leva så trångt att den inte kan göra läxor hemma. För att på allvar bekämpa social utsatthet måste det finnas ett fungerande sätt att mäta på och en tydlig målsättning om att minska utanförskapet. Därför ska Boverket få i uppdrag att uppdatera den snart 50 år gamla trångboddhetsnormen och ett nytt nationellt mål om minskad extrem trångboddhet ska införas.

21. En ny folkräkning. För att kunna fatta korrekt underbyggda beslut måste det finnas tillförlitlig information. Det finns idag inte tillförlitlig information om hur många som vistas i Sverige och var människor bor. Därför behövs det en nationell folkräkning.

22. Myndigheter ska bli skyldiga att anmäla folkbokföringsfusk. Vi måste minska bidragsfusk om utsatta områden ska kunna lyftas genom hög sysselsättning och bättre levnadsstandard. Därför behöver folkbokföringslagen stärkas och folkbokförda i lägenheter med misstänkt många folkbokförda granskas för bidragsfusk.

23. Samma hänsyn ska tas till trångboddhet som exempelvis tas till ensamhet vid erbjudande om plats på boende till årsrika. Alla måste ha möjlighet att ha ett hem som de kan må bra av. Trångboddhet kan leda till risk för både hälsa och liv för äldre. Vid förmedling av bostadsbedömd bostad måste hänsyn tas till befintliga levnadsförhållanden.

24. Barnfamiljer ska inte behöva bo extremt trångt. För att kunna forma sitt eget liv måste varje barn också ha ett hem där det är möjligt att sova ordentligt och göra sina läxor. Kommunala bostadsbolag behöver arbeta med att erbjuda trångbodda barnfamiljer byten till större bostäder när det är möjligt. En ny modell för den statliga hyresgarantin ska utvecklas så att fler barnfamiljer kan kvalificera sig till ett kontrakt för en större bostad.

25. Lär av Landskrona, låt bidragsberoende flytta från utsatta områden. Alla ska ha möjligheter att lyfta sig själva från bidragsbe-

roende. Idag koncentreras människor med försörjningsstöd till några få bostadsområden, vilket gör det svårare för dessa personer att få ett arbete. De kommunala bostadsbolagen ska aktivt arbeta med att erbjuda bidragstagare i utsatta områden möjlighet att byta till en bostad i ett annat område.

26. Bättre tillsyn av försörjningsstöd, så att fler kan gå från bidrag till självförsörjning. Liberalerna värnar om ett skyddsnät som garanterar att ingen behöver svälta eller bli hemlös. Försörjningsstöd ska alltid utformas och krävställas på ett sätt som gör att så många som möjligt, så snabbt som möjligt, kan bli självförsörjande. Hembesök, krav att lära sig svenska och krav om att aktivt söka jobb ska bli norm.

27. Bygg ihop separerade stadsområden. När bostadsområden byggs isolerade från andra stadsdelar ökar risken att området blir utsatt och att de som bor i området får en svag koppling till världen utanför sin egen stadsdel. Den nationella fonden för investeringar i utsatta områden, och kommunernas översiktsplanering, ska användas som verktyg för att integrera utsatta områden med grannområden.

28. Prioritera trafikinvesteringar som förbättrar kommunikationen till och ifrån utsatta områden. Utsatta områden har ofta få in- och utfarter, och det är ofta svårt att ta sig till arbetet i andra områden med exempelvis cykel och spårbunden trafik. Kommunikationerna behöver bli bättre om de som bor i utsatta områden ska bli bättre integrerade. Kollektivtrafik och trafikinvesteringar som binder samman områden behöver prioriteras högre.

Behovsbostäder - en social boendeform som bekämpar segregation och utsatthet

29. Inför behovsbostäder som fördelas efter behov. Fler måste ha möjligheten att få tag på en bostad. Idag krävs det socialt och ekonomiskt kapital för att få en hyresrätt eller en bostadsrätt. En ny boendeform, som fördelas genom en social kvot i förmedlingen av kommunala hyresrätter, skulle sänka trösklarna och ge fler chansen till en bostad.

30. Inblandade bostäder av hög kvalitet, inga slumbostäder eller slumkvarter. I länder där det finns särskilda social housing-hus skapas ofta situationer liknande dem som finns i utsatta områden i Sverige. För att förhindra den utvecklingen ska alla behovsbostäder finnas i vanliga fastigheter, blandade i samma trappuppgångar som andra bostäder.

31. Låt varje kommun bestämma vad som är en tillräcklig andel behovsbostäder efter lokala behov och förutsättningar. De relativt billiga bostäder som finns idag är ofta kommunala hyresrätter som kräver många år i bostadskö. Allmännyttan behöver användas bättre så att relativt billiga bostäder ska komma de med svårast förutsättningar i samhället till del.

32. Inga behovsbostäder i utsatta områden. Behovsbostäder ska inte bidra till att den ofrivilliga segregationen i Sverige ökar. Genom att placera alla behovsbostäder utanför utsatta områden skapar vi förutsättningar att på riktigt motverka boendesegregationen och få en bättre fungerande mångfald i alla stadsdelar.

33. Behovsbostäder ska förmedlas till utsatta grupper efter behov. Behovsbostäder ska sänka trösklarna till bostadsmarknaden för dem som idag har svagast ställning. Dessa innefattar de som har: risk för akut hemlöshet, är våldsutsatta, har svag ekonomi, har medicinska behov eller bor extremt trångt.

34. Behovsbostäder ska ha ett kontrakt på en förutbestämd tid på som huvudregel fem år. Inlåsnings effekter som skulle uppstå om behovsbostäder var låsta till en viss livssituation och inkomst skulle riskera att leda till att människor blir kvar i utsatta förhållanden.

Därför ska hyresgästen enbart ha rätt att bo kvar under en begränsad och förutbestämd tid på som huvudregel fem år.

35. Begränsad rätt över bostaden för behovsbostäder. Behovsbostäder kommer inte att innefattas av alla rättigheter som finns för hyresrätten. Exempelvis kommer bytesrätt, rätt att överlåta kontraktet eller rättighet att hyra ut den i andra hand inte att innefattas.

36. Möjlighet att kravställa behovsbostäder i nyproduktion i och incitament för behovsbostäder i det befintliga privata hyresbeståndet. Behovsbostäder ska också vara möjliga i privatägda hyreshus. Vid markförsäljningar ska kommuner kunna förhandla om att behovsbostäder ska skapas i fastighetsägarens befintliga bestånd eller i nyproduktionen.

37. Statliga lån till nyproduktion av behovsbostäder både till de kommunala bostadsbolagen och till de privata. Genom att vi inför en social bostadssektor i Sverige så möjliggör vi också för byggaktörer att söka sociala lån från den Europeiska investeringsbanken.

38. En fungerande statlig hyresgaranti för att minska risken vid behovsbostäder. Den statliga hyresgarantin ska utvecklas så att den, mot en premie, kan garantera hyran för bolag som hyr ut behovsbostäder. Om den fortsatt inte kan betala hyran, även med eventuella bidrag, ska kontraktet avbrytas och förmedlas till en annan behövande.

39. Nationellt samarbete för bostäder till våldsutsatta. Ingen ska behöva utsättas för våld. Vi föreslår en ny lagstiftning för att säkra att varje kommun gör vad som krävs för att det ska finnas ändamålsenliga bostäder, om det behövs: också i andra kommuner, för dem som är utsatta för våld i hemmet.

40. Alternativ till rak kö för hyresrätter och utökade sociala förturer. Bostadsköer gynnar hushåll med högt socialt kapital och missgynnar invandrare, unga och människor som flyttar inom Sverige. Lagen behöver ändras för att tillåta andra förmedlingssystem när kommunala hyresrätter förmedlas.

En nationell hemlöshetsstrategi

41. En nationell hemlöshetsstrategi.

Hemlöshet innebär extrem ofrihet och utsatthet. Hemlösheten måste bekämpas med en tydlig strategi. Tak över huvudet ska vara en rättighet, det ska tas fram en statlig hemlöshetsstrategi och kartläggningen av hemlösheten måste bli kontinuerlig och ha samma principer i hela Sverige.

42. Bostad först och tak över huvudet-garanti.

Bostaden är grundläggande i att skapa chanser att ta sig ur missbruk och hitta ett arbete. Tak över huvudet-garanti ska säkerställa att ingen måste sova på gatan och modellen "Bostad först" ska hjälpa fler att lyfta sig själva från hemlöshet.

43. En nationell stiftelse som finansierar civilsamhällets bostäder för hemlösa.

Med inspiration från det land i EU som lyckats bäst med att vända hemlösheten, Finland, föreslår vi instiftandet av en stiftelse som finansierar bostäder och härbärgen till hemlösa. Stiftelsens syfte kommer vara att säkerställa att ett bestånd av bostäder och härbärgen för hemlösa byggs upp långsiktigt.

44. Låt Allmänna arvsfonden finansiera arbetet mot hemlöshet.

Vi vill bredda Allmänna arvsfondens uppdrag till att även kunna ge anslag till stiftelser och organisationer som erbjuder bostäder till hemlösa och till människor som riskerar att hamna i hemlöshet.

45. Sociala kontrakt ska kunna omvandlas till behovsbostäder eller hyresrättskontrakt. Vägen från hemlöshet till att hitta ett hem handlar om att ta makten över sitt eget liv och påbörja resan mot självständighet och självförsörjande. Att kunna bo kvar där man tidigare haft ett socialt kontrakt underlättar en mer sömlös övergång från hemlöshet till ett normalt liv.

46. Ett gemensamt sätt att mäta hemlösheten.

För att kunna bekämpa problem och följa upp insatser behövs det rätt faktaunderlag och effektiv datainsamling. Idag finns det inte ett enhetligt sätt att mäta och jämföra hemlöshet i hela Sverige. Vi föreslår att Socialstyrelsen får i uppdrag att ta fram riktlinjer för hur hemlösheten ska mätas i hela Sverige.

47. Alla kommuner ska arbeta vräkningsförebyggande.

En vräkning leder ofta till att personen eller familjen hamnar i ännu värre sociala situationer, som också är dyrare och svårare att lyfta dem ur. Därför behövs vräkningsförebyggande arbete i varje kommun med ett uttalat mål om att aldrig vräka barnfamiljer.

Fler ska ha friheten att äga sin bostad

48. Hälften av bostäderna i de områden som idag är utsatta ska bestå av ägda boendeformer 2030.

Människor ska ha rätten att själva bestämma om de föredrar att bo i en hyresrätt eller en ägd boendeform. I de utsatta områdena dominerar hyresrätten, som också är den dyrare boendeformen. Fler bostadsrätter och äganderätter behöver ombildas och byggas i utsatta områden för att öka valfriheten och stärka den ekonomiska situationen för dem som bor i utsatta områden.

49. Rätt att bo kvar vid ombildning och möjlighet att flytta.

För att fler ska ges möjlighet att bo kvar med samma hyresvärd ska den enskilda hyresgästen som inte önskar delta i en ombildning såsom idag garanteras rätten att bo kvar i samma lägenhet med den nya bostadsrättsföreningen som hyresvärd, samtidigt som kommunala bostadsbolag på initiativ av hyresgästen oftare ska erbjuda denne möjligheten att flytta till en annan likvärdig eller bättre lägenhet inom det egna beståndet. Genom frivilliga byten skulle också de hyresgäster som vill ombilda kunna koncentrera sig i en fastighet vilket kan underlätta ombildning.

50. Kommunala bostadsbolag ska erbjuda stöd till nybildade bostadsrättsföreningar.

Förvaltningen av en bostadsrättsförening är komplicerad och rapporter från omvandlingar i utsatta områden visar på ett behov av bättre stöd. Kommunala bostadsbolag behöver i större utsträckning erbjuda den nybildade bostadsrättsföreningen att bibehålla delar av förvaltningen och stötta styrelsen under en övergångsperiod, mot en marknadsmässig ersättning.

51. En egnahemsrörelse i våra utsatta områden.

Första hälften av 1900-talet kämpade många liberaler för att fler i arbetarklassen skulle få möjlighet att bygga sina egna hem. Mycket

har ändrats sedan dess, men inte människors längtan efter en egen bostad. Det behövs mer färdigplanerad tomtmark för radhus och villor i, och nära, de utsatta områdena för att fler ska ha möjligheten att förverkliga drömmen om ett eget byggt hem.

52. Kommunala bostadsbolag ska bygga ägda boendeformer i utsatta områden.

För att skapa fler ägda bostäder i utsatta områden på ett välplanerat sätt så kommer tomtmark som idag ägs av kommunala bostadsbolag att behöva användas. Där det är lämpligt för bör även de kommunala bolagen vara byggaktörer för påbyggnader och förtätningar som bidrar till fler ägda bostäder, bättre servicelokaler och tryggare miljöer i utsatta områden.

53. Stärk lagen för att hindra att bostadsrättsföreningar kapas.

Kapade bostadsrättsföreningar kan innebära att människor hamnar i personlig konkurs eller förlorar sina hem. Bostadsrättslagen behöver stärkas för att säkra bostadsrättsinnehavarnas juridiska trygghet gentemot föreningen.

54. Avskaffa det skärpta amorteringskravet.

Det skärpta amorteringskravet höjer trösklarna in på bostadsmarknaden och gör att banker låter färre låna till att köpa bostad. Därför behöver det skärpta amorteringskravet avskaffas så att fler ska tillåtas bo i den boendeform som långsiktigt är billigast.

55. Använd hyrköp för fler ombildningar i utsatta områden. Många av våra grannländer har system där den som hyr en hyrköpsbostad har möjlighet att spara ihop till att köpa ut lägenheten under tiden som den hyr. Ett svenskt system för hyrköp skulle öka flexibiliteten på bostadsmarknaden och öka möjligheten för ombildningar i områden där få har tillräckligt med kapital för att köpa en bostadsrätt.

56. Tillåt ombildningar till äganderätter. Äganderätten är den boendeform som innebär störst självbestämmande och frihet för den boende. Förbudet mot att ombilda hyresrätter till äganderätter skapar onödiga hinder och ska tas bort.

57. Statliga startlån för bostadsköpare.

Vissa personer med god betalningsförmåga och tillräckligt med kapital till en insats beviljas ändå inte lån från banken för att köpa en första bostad. Ett begränsat statligt startlån skulle kunna komplettera ett banklån vid en första bostad, så att fler ges möjlighet att köpa en bostad. Ett sådant startlån behöver vara förknippat med tillräcklig kreditprövning, med förebild bland annat från det norska systemet, för att garantera att systemet är långsiktigt hållbart, inte riskerar att sätta enskilda människor i en skuldfälla eller skada det finansiella systemet.

58. Ett skattebefriat bosparande för förstagångsköpare. Det ska löna sig att spara och ta ansvar. Genom att hjälpa människor att hjälpa sig själva kan ett skattebefriat bosparande leda till samhällsvinster, utan att staten behöver gå in med ekonomiskt stöd eller bidrag

59. Tillåt fastighetsdelning vid ombildning.

Idag är det många fastighetsindelningar som hindrar ombildningar, genom att en fastighet innefattar många olika hus. Genom att tillåta fastighetsdelning vid ombildning öppnas det upp för fler att besluta om sin framtid i sitt bostadshus, oberoende av andra. Det skulle öka valfriheten.

SVERIGE SKA VARA MÖJLIGHETERNAS LAND – OAVSETT ORT ELLER OMRÅDE

Liberalismens, och Liberalernas, uppdrag är att bekämpa ofriheter och orättvisor. Vår vision är att varje människa ska ha möjlighet att forma sitt eget liv efter sina egna drömmar och sin egen förmåga. I de bostadsområden där skolan inte levererar, där människor tvingas anpassa sina levnadsmönster på grund av förtryck och där kriminella hindrar samhället från att utföra sina basala uppgifter är bristen på frihet som störst. Därför prioriterar Liberalerna kampen om livssituationerna i våra utsatta områden högt.

Folkpartiet tog 2004 fram rapporten Utanförska-
pets karta där en kartläggning gjordes såväl av
omfattningen som av utvecklingen av utanförskapet i utsatta områden. Då konstaterades det att ”Den bild som framkommer av denna utanförskapets karta är alarmerande och borde mana till omedelbar handling”. Den illavarslande utveckling vi då larmade om har idag utvecklats till en djupgående kris.

Över en halv miljon människor ska inte behöva leva i områden där rättsstaten tryckts tillbaka, skolresultaten sviker, jämställdheten är satt på undantag och framtidsmöjligheterna försvinner. Tvärtom bor nu nära var artonde invånare² i ett område präglad av utanförskap till den grad att polisen klassar det som ett utsatt eller särskilt utsatt område. Sverige har hela 61 sådana områden³ som enligt polisen präglas av offentli-

ga våldshandlingar och ett utåtagerande missnöje mot samhället. Det handlar om gängkriminalitet, parallella samhällsstrukturer samt religiösa fundamentalister som begränsar fri- och rättigheter, inte minst för kvinnor.⁴ De som bor där känner en långt gången otrygghet och rädsla. I många områden är det svårt för polisen att fullfölja sitt uppdrag.

Många som bor i utsatta områden trivs och är stolta över sina områden. Här finns barn, ungdomar och vuxna med stora ambitioner för sin framtid och engagemang för sina medmänniskor. Den stora majoriteten upplever att ett fåtal individer förstör och allt för länge fått dominera det offentliga rummet. I trygghetsmätningar och medborgardialoger framkommer att högst på invånarnas kravlistor står ökad synlig närvaro av polis och bättre skötsel av närmiljön.

Stat och kommun ska skydda barn och vuxna mot de som sprider otrygghet och rädsla. Det handlar om kulturellrelativister, moralpolis, kriminella nätverk och klanledare som i utanförskapsområdena motverkar demokratiska principer. Dessutom finns oseriösa fastighetsägare och bidragsentreprenörer som inte tar ansvar. Vi kan inte acceptera att det finns områden där människor inte har samma möjligheter som i övriga Sverige. Det handlar om att ge förutsättningar för människor att vara säkra i hemmet och i närområdet.

² Fakta för förändring (2019), Stiftelsen The Global Village

³ Polisens nya lista över utsatta områden (2019), SVT

⁴ Utvecklingen i socialt utsatta områden i urban miljö 2006–2017 (2018), BRÅ

Utsatta områden har under årens lopp blivit föremål för otaliga kortsiktiga projekt och tillfälliga satsningar. När pengarna tar slut avvecklas projekten och satsningarna rinner ut i sanden. Det finns av förståeliga skäl en utbredd projektrötthet bland de boende i de här områdena och kommunernas möjlighet att planera långsiktigt undergrävs kontinuerligt när de inte kan planera med en längre horisont.⁵ För att långsiktigt lyfta utsatta områden och vända den negativa utvecklingen krävs både långsiktighet och uthållighet.

Det handlar om kraftfulla insatser, åtgärder och lagförslag på en lång rad områden. Att med beslutsamhet ta sig an de utmaningar som utsatta områden står inför, oavsett om det är låga skolresultat, hög kriminalitet eller fastighetsägare som slutat stå på de boendes sida. Den kortsiktiga bidrags- och projektkulturen från stat och kommuns sida har nått vägs ände.

Det går att ta tillbaka kontrollen över dessa områden. Liberalerna är glasklara, om vi ska ha en chans att vända utvecklingen handlar det om ett annat synsätt. Invånare i en kommun kan inte behandlas efter en dubbel måttstock beroende på var man bor. Men då måste alla andra, som inte bor eller arbetar i dessa områden, sluta se det som att det är "deras" bilar som brinner, "deras" ungar som beskjuts och "deras" barn som misslyckas i skolan. Det är våra barn, våra stadsdelar och våra medmänniskor som drabbas i vårt gemensamma samhälle.

Det finns framgångsrika exempel där man börjat vända utvecklingen. Det handlar då bland annat om brottsförebyggande åtgärder som involverar polis, socialtjänst, invånare och lokala aktörer, inte minst fastighetsägare och företagare.

Liberalerna har alltid bekämpat social utsatthet. På 30-talet myntade partiledare prof. Bertil Ohlin begreppet Det glömda Sverige om grupper som hade mycket besvärliga levnadsförhållanden och som inte själva lyckats ta plats i den politiska debatten. Det kunde gälla grupper som exempelvis lantarbetare, hembiträden och hemmadöttrar. Bengt Westerberg fortsatte den kampen genom att sätta ljuset på levnadsförhållandena bland psykiskt sjuka, funktionsnedsatta,

dementa och missbrukare på 80- och 90-talet. Med det här förortslyftet vill vi sätta ljuset på alla de människor som bor i våra utsatta områden där samhället är svagt och behoven stora, 2020-talets glömda Sverige.

Vi behöver bekämpa utanförskap och se till att samhället finns där för dem som behöver det som mest. Sverige har en integrationsskuld som behöver betalas tillbaka och områden som behöver vinnas tillbaka. Genom att sätta ljuset på alla människor och levnadsöden som påverkas när samhällen tillåtits förfalla kan vi skapa kraft för handling. Genom vilja och handlingskraft kan vi vända utvecklingen i våra utsatta områden.

Boendesegregationen minskar människors möjligheter

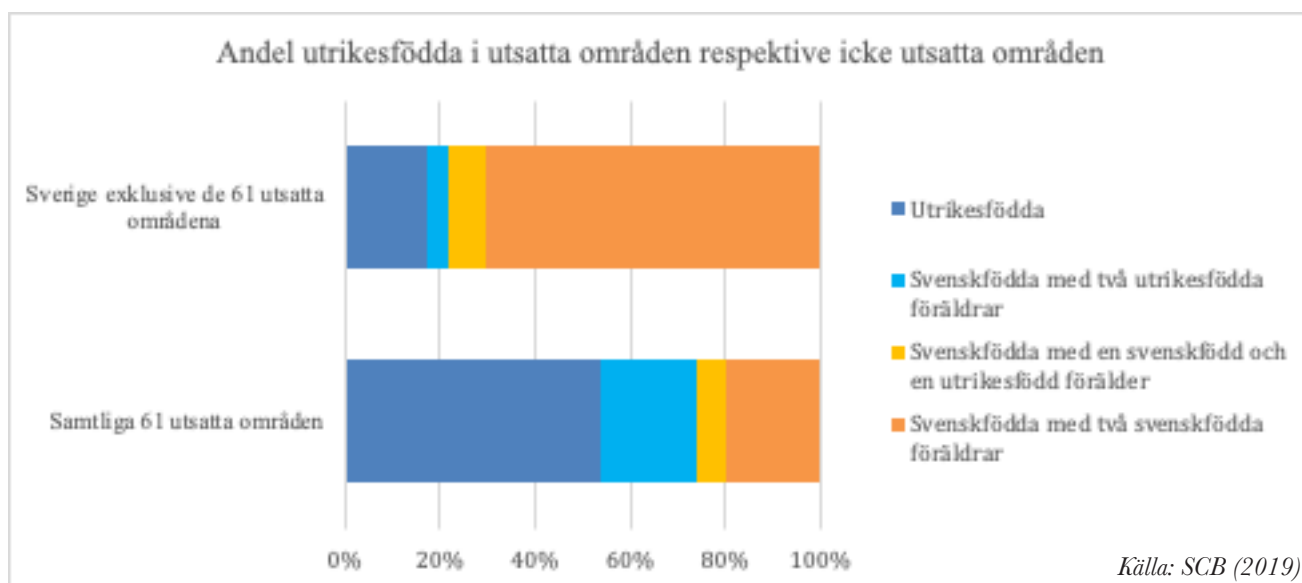
Varje människa har en inneboende rätt att inte hindras från att bosätta sig där den trivs och känner sig hemma. När många kommer till Sverige från olika länder och kulturer är det naturligt att dessa tenderar att bosätta sig nära andra människor från samma bakgrund. Det är i grunden inget negativt, så länge som individens fria val inte inskränks av få reella valmöjligheter och boendesegregationens bojor hindrar människor från att följa sina drömmar.

Att Sveriges bostadssegregation blivit så extrem är ett resultat av en misslyckad integrationspolitik. Små resurser och kunskaper om det svenska samhället bidrar till att nyanlända hamnar i socioekonomiskt utsatta områden. Myten att koncentrationen av utrikes födda i utsatta områden i huvudsak är en effekt av frivilliga val att bo nära andra utrikes födda motbevisas av att utrikes födda ofta väljer att flytta bort från områden där utrikes födda är kraftigt överrepresenterade när de får chansen.⁶ Med hänseende till att utrikes födda inte är en homogen grupp, utan snarare tvärtom - att det finns spänningar mellan olika grupper av utrikes födda - blir tesen om en fungerande självvald segregation i Sverige svår att försvara. Därmed är segregationen ett tecken på att det finns många som bor i Sverige som har begränsade livschanser. Liberalerna vill ge dessa människor större frihet att göra egna val över sina egna liv.

När det växer fram parallella samhällen i utsatta bostadsområden, där svenska lagar och demokratiska normer inte gäller, är det politikens

⁵ Riktade statsbidrag för socioekonomiskt utsatta områden - RiR 2020:14 (2020), Riksrevisionen

⁶ Från utsatt till utmärkt område (2012), Andreas Bergh, Fores



uppgift att hitta lösningar som sapar en bättre sammanhållning och som förbättrar människors möjlighet att göra klassresor och bli en del av det land som de bor i. I Liberalernas Sverige ska ens framtid aldrig få bestämmas av kulturell tillhörighet eller födelseort.

Det finns utsatthet i hela Sverige. De utsatta områdena är extremfallen där utsattheten finns koncentrerad till ett visst område och tillåtits ta över. 27 kommuner har minst ett utsatt område. Situationen är som värst i våra storstadsområden där 46 av de 61 utsatta områdena finns⁷ men det finns områden som är utsatta på olika sätt i varje tätort. Utsattheten ska bekämpas oavsett var den finns.

I de utsatta områdena blir boendesegregationens negativa effekter som tydligast. De 5,4 procent av befolkningen⁸ som bor i utsatta områden sticker ut på ett alarmerande sätt i många av de mått som används för att mäta levnadsförhållanden. En jämförelse av köpkraften i Stockholms län visar exempelvis att 68 procent av hushållen i de utsatta områdena hade en inkomst som enligt SCB innebar under låg eller medellåg köpkraft, jämfört med 36,9 procent för övriga länet.⁹

Befolkningssammansättningen skiljer sig också markant mellan de utsatta områdena och övriga delar av landet. Utrikesfödda är i majoritet i de utsatta områdena. Andelen av befolkning-

en som är utrikesfödda är 36,9 procentenheter högre i de utsatta områdena jämfört med övriga Sverige. Andelen som är svenska medborgare är 76 procent i utsatta områden och 74,6 procent i särskilt utsatta områden.¹⁰

Det finns också en större andel unga människor i de utsatta områdena. 67 procent är under 45 år bland befolkningen i de utsatta områdena, för hela Sveriges befolkning är 55 procent under 45 år.¹¹ Det innebär både en resurs som, om den förvaltas väl, kan vara en tillgång för de utsatta områdena. Samtidigt riskerar utanförskap i form av undermåliga skolresultat och hög arbetslöshet att få effekter under en längre tid i utsatta områden. Vi behöver agera handfast och omedelbart för att mildra de långsiktiga effekterna av utanförskapet som är svåra att få bort när de har slagit rot i människors liv.

Det innebär att skolan är särskilt viktig för dem som bor i de utsatta områdena. Tyvärr så innebär en tilltagande boendesegregation också att skolsegregationen ökar. När vissa områden har ett oproportionerligt högt antal utlandsfödda får det också negativa effekter för skolorna i dessa områden.¹² Därför presenterar Liberalerna, parallellt med det här programmet, också ett skolprogram för att lyfta skolresultaten i de utsatta områdena. Men för att vända skolsegregationen måste vi också bekämpa boendesegregationen.

⁷ Fakta för förändring (2019), Stiftelsen The Global Village

⁸ Fakta för förändring (2019), Stiftelsen The Global Village

⁹ Baserat på Stockholms Län, Hårda fakta, Så segregerat är Stockholm (2018), Stockholms handelskammare

¹⁰ Fakta för förändring (2019), Stiftelsen The Global Village

¹¹ Fakta för förändring (2019), Stiftelsen The Global Village

¹² Skolsegregation och skolval, Holmlund m.fl. (2014) samt Böhlmark m.fl. (2015)

Boendesegregationen har inte kommit som någon överraskning. Medan segregationen tilltagit har också många goda policyförslag från olika instanser fått växa fram. 2015 levererade Boverket sin slutrapport om boendesituationen för nyanlända. I rapporten presenterades bland annat förslag om att utbudet av bostäder måste öka, att lagen om eget boende (EBO) måste reformeras och att regelverket för bostadsköerna måste ändras för att bättre kunna uppfylla sina mål.¹³ Förslag som vi lyfter i det här programmet.

Segregationen har tillåtits befästa och fördjupats. Effekterna har bland annat varit en ökad polarisering och ökad lokal homogenitet. De som bor i de utsatta områdena har höga ohälsotal och låga inkomster samtidigt som andelen utrikesfödda kontinuerligt ökat.¹⁴ För att bryta segregationen måste områdena få en bättre samhällsplanering för att få en bättre blandning av boendeformer, mer samhällsservice och bättre kopplingar till omkringliggande områden.¹⁵

Ökade inkomstskillnader under de senaste decennierna har också medfört större skillnader i inkomst mellan olika bostadsområden.¹⁶ Den ekonomiska segregationen är starkt sammankopplad med boendesegregationen. Samtidigt har sambandet mellan etnisk segregation och ekonomisk segregation också ökat.¹⁷ Utrikesfödda och svenskfödda koncentreras till olika boendekområden samtidigt som inkomstskillnaderna och skillnader i skolresultat blir allt större mellan dessa.

Trots att Sverige under lång tid bedrev en aktiv och dyr bostadspolitik så finns det inte mycket i form av bestående sociala insatser för hemlösa att visa upp. Medan andra länder byggt upp sociala bostäder för hemlösa, och människor som riskerar att hamna i hemlöshet, har Socialdemokratiska regeringar bedrivit en byggsubventionspolitik som skadat konkurrensen på bostadsmarknaden. Byggaktörer har gynnats av subventioner medan socialt utsatta grupper varit illa matchade

till de bostäder som producerats. Vi behöver mer precisa och bestående insatser för de grupper som står längst från bostadsmarknaden.

Finland har gått en annan väg och inrättat Y-stiftelsen för att motverka hemlöshet. Stiftelsen köper och bygger bostäder åt hemlösa, delvis finansierade av vinsterna från deras motsvarighet till Svenska Spel. De har utgått från housing first (Bostad först) - genom att först hjälpa människor med bostad har de skapat bättre förutsättningar för att lösa andra sociala problem. Samtidigt lyckas stiftelsen drivas på affärsmässiga grunder.¹⁸ Vi föreslår att även Sverige upprättar en nationell hemlöshetspolitik.

Frågan om en social bostadssektor har blivit allt mer aktuellt i Sverige. Boverket hör till dem som har påtalat behovet av en svensk lösning med sociala bostäder.¹⁹ Den liberala och gröna tankesmedjan Fores har presenterat en form av grundplåt för hur Sverige skulle kunna skapa en social bostadssektor för att underlätta för den växande grupp av människor som av olika anledningar har väldigt svårt att få tag på ett boende.²⁰

Stockholms stadsmission, som arbetar för att alla ska ha tak över huvudet, har flera gånger påpekat att ett svenskt system för sociala bostäder behövs. Systemet med sociala kontrakt, som många kommuner använder idag, har många svagheter. Bland annat så finns det inget inbyggt system för att öka tillgången till bostäder, de ger ingen stabil grund för att motverka hemlöshet i det individuella fallet, de är ofta väldigt dyra för kommunerna och de konkurrerar med annat socialt arbete.²¹

De system som finns i Sverige idag för att motverka boendesegregation, hemlöshet, utanförskap och för att främja fungerande bostadsmarknader är otillräckliga.

Trots att boendesegregationen är drivande för att öka annan typ av segregation, som exempelvis skolsegregation och ekonomiska skillnader, så har det gjorts alldeles för lite för att motverka den. Sverige har haft en ovanligt stark ekonomisk utveckling under de senaste decennierna, men

18 Rapport om Finska Y-stiftelsen. Bostäder. Hemlösa. (2020), Riksdagens utredningstjänst, Dnr 2020:364

19 Boverkets chef: Sverige bör införa "social housing" (2018), Svenska Dagbladet Näringsliv

20 En social bostadssektor i Sverige (2020), Fores

21 Hemlös 2019 (2019), Stockholms stadsmission

13 Boendesituationen för nyanlända - Slutrapport (2015), Boverket

14 Relationen till rättsväsendet i utsatta områden (2018), BRÅ, Rapport 2018:6

15 Boendesegregation - orsaker och mekanismer (2010), Boverket

16 Vad spelar det för roll var du bor? Hela staden, bryt segregationen (2017), Susanne Urban, Fores

17 Etnisk segregation och inkomstsegregation i Sveriges tio största arbetsmarknadsregioner 1990-2010. (2015), Hedman och Andersson

samtidigt tillåtit segregationen att öka.²² Tyvärr går utvecklingen fortfarande i helt fel riktning. Antalet utsatta områden, och antalet som bor i utsatta områden, ökar och fler områden har fått en högre grad av utsatthet enligt polisens klassificering.²³

Det nödvändiga arbetet med att vända på utvecklingen i utsatta områden får inte leda till att andra delar av Sverige får bära ett orimligt stort ansvar. Bristen på en social bostadspolitik för utsatta grupper och den generella bostadsbristen gör att utsatta individer på egen hand, men också genom socialtjänstens agerande, i större grad än övriga befolkningen bosätter sig i ekonomiskt utsatta kommuner. Det handlar exempelvis om nyanlända och ungdomar som omhändertas enligt lagen om vård av unga. En trend har vuxit fram där privatpersoner köper upp fastigheter i dessa kommuner för att sedan hyra ut dessa till kommuner och enskilda individer som letar bostäder - samtidigt som de låter fastigheterna förfalla. Denna trend riskerar att leda till förslumning av fastigheter i svaga kommuner och ett oproportionerligt stort ekonomiskt ansvar för kommunerna. Denna trend måste brytas.

Det har gjorts alldeles för lite för att stävja segregationen. Även vi är självkritiska och inser att ingen har gjort tillräckligt för att skapa goda livschanser i varje bostadsområde. Därför höjer vi ambitionerna och presenterar ett brett program för att lyfta de utsatta områdena. Tillsammans kan vi vända den här utvecklingen och se till att samhällskontraktet upprätthålls i hela Sverige.

Boendesegregationen måste bekämpas och de utsatta områdena måste lyftas

Med det här programmet presenterar Liberalerna nu fem reformpaket riktade för att bryta segregation och öka människors frihet. Utifrån Liberala idéer, med lärdom från andra länder och en uttalad vilja att vända den här utvecklingen har vi tagit fram reformpaket för: tryggare bostadsområden, behovsbostäder, en nationell hemlöshetsstrategi, att fler ska kunna äga sitt boende, bekämpad trångboddhet och minskat utanförskap i de utsatta områdena.

Situationen i de utsatta områdena kan bara lyftas genom de som bor och verkar i de utsatta områdena. Problematiken måste därför alltid analyseras ur ett lokalt perspektiv där aktörer får rätt verktyg och ansvar för att kunna ta ansvar över sina områden. Det är främst individen, civilsamhället, företagen, de kommunala verksamheterna och alla som bor i de utsatta områdena som måste vara den huvudsakliga drivkraften för att lyfta deras ort.

Det sista som integrationen behöver är mer identitetspolitik och symbolåtgärder. Det som behövs är liberal politik som ger en starkare integration av nya svenskar, mer effektivt arbete mot de som förstör och begår brott, en mer genomtänkt stadsplanering för att göra utsatta områden mer attraktiva och ett socialt skyddsnät för dem som behöver samhällets stöd.

Målbilden för följande policyförslag är att inga områden ska vara utsatta till 2030 - samtidigt har vi sett uppdraget som en del av det liberala samhällsbygge som strävar efter att alla som bor i Sverige ska bli mer fria och ha mer makt och självbestämmande över sitt eget liv. Förslagen ska minska boendesegregationen och öka mångfalden, samtidigt som de inte ska störa ut fungerande delar av bostadsmarknaden eller skapa ineffektiv byråkrati eller särlösningar.

Vi vill med det här programmet se till att alla har förutsättningar att få tak över huvudet, förbättra matchningen på bostadsmarknaden och se till så att fler får en större självständighet och makt att ta tag i sin egen boendesituation.

Det är vår ansats till att besvara hur vi kan skapa förutsättningar för att människor ska ha så mycket makt över sitt eget levnadsöde som möjligt. Hur vi kan se till att varje människa har så goda förutsättningar att följa sina drömmar som möjligt, oavsett var hon bor eller var hon kommer ifrån. Att inget område ska vara utsatt till 2030.

²² delmos.se (2020), Delegationen mot Segregation

²³ Fakta för förändring (2019), Stiftelsen The Global Village

1. TRYGGA BOSTADSOMRDÅEN

Utsattheten slår lättare rot när fastigheter förfaller, när trångboddheten är utbredd och när områden tillåts förstöras. Grunden för att alla människor ska ha förutsättningar att känna sig trygga är att områden är säkra och att de som bor och vistas i områdena följer de lagar som finns. I varje område måste en tillit mellan människor, som bygger på en gemensam respekt till samhällskontraktet och varandras rättigheter, tillåtas växa fram. Det är de människor som finns lokalt på varje ort som skapar trygga bostadsområden.

Bostadsbolagen är den starkaste sammanhållna och närvarande kraften i de utsatta områdena²⁴ och det är ofta bostadsbolagen som har bäst helhetsbild över de lokala problembilderna. Bostadsbolag och fastighetsägare har därför en nyckelroll för att tryggheten upprätthålls. Den som äger en fastighet har också skyldigheter. Samhället är beroende av att fastighetsägare sköter sina fastigheter väl och behandlar människor som bor, arbetar eller besöker på ett socialt och miljömässigt hållbart sätt.

De utsatta områdena är sämst i klassen när det kommer till hur miljön uppfattas och hur väl som den fysiska planeringen fungerar. Polisen uttrycker ofta att den fysiska planeringen är ett direkt hinder för att utföra deras uppdrag.²⁵ 36 procent av de som bor i utsatta områden känner sig otrygga när de vistas ute sena kvällar och den

vanligaste orsaken är gäng som bråkar och stör.²⁶ Den otryggheten sätter spår i att människors handlingsfrihet minskar och att det blir svårare att fokusera på skolan när man känner sig osäker i sin hemmiljö. Förvaltningen och planeringen av de områden som idag är utsatta behöver förbättras och lära sig mer av väl fungerande stadskärnor i Sverige och utomlands som tidigare varit socialt utsatta.

Otryggheten är direkt kopplad till människors säkerhet och deras förtroende för Polisen och rättsväsendet. I utsatta områden där otryggheten är som störst är också tilliten till Polisen som minst. Bara omkring en fjärdedel av de som bor i utsatta områden upplever Polisen som effektiv i att gripa personer som begår brott som exempelvis narkotikahandel.²⁷ För att vända utvecklingen i de utsatta områdena måste vi göra folk tryggare, skapa ett mer effektivt rättsväsende och göra direkta investeringar i att motverka otrygghet som skapas av dåligt planerade utrymmen.

Studier från Göteborg visar att otryggheten i de utsatta områdena inte nödvändigtvis främst behöver handla om grov brottslighet. Att det snarare ofta handlar om unga män med antisociala beteenden som väsnas, åker moped där det inte är tillåtet och samlas i klungor utanför

²⁴ Förorten, Ett Samhällsvetenskapligt reportage (2020). Peter Esiasson, Timbro Förlag

²⁵ Utsatta områden- Social ordning, kriminell struktur och utmaningar för Polisen (2017), Polisen

²⁶ Relationen till rättsväsendet i utsatta områden (2018), BRÅ, Rapport 2018:6

²⁷ Relationen till rättsväsendet i utsatta områden (2018), BRÅ, Rapport 2018:6

butiker.²⁸ Lokala aktörer behöver bli fler, starkare och ta ett större ansvar. Civilsamhället behöver utvecklas, samhället måste ta tag i problemen och alla som bor i utsatta områden måste bli en del av lösningen genom att ta ett större ansvar i orten som de bor i.

Att få områden att fungera bättre och bli tryggare måste byggas på ett samarbete mellan det offentliga, fastighetsägare och personerna som bor där. En starkt samverkan kan göra så att fler känner sig fria att röra sig i sina egna områden. En starkt samverkan med Polisen försvårar för dem som hotar och hatar. För att nå dit föreslår Liberalerna ett paket av lagändringar och åtgärder som direkt bidrar till en tryggare boendemiljö, att fastighetsägare kan ta ett större ansvar och en fungerande social hållbarhet.

Ämnet är komplext och rättssäkerhetsfrågorna är centrala i sammanhanget. Icke desto mindre är det otillfredsställande att det i dag är alltför svårt att säga upp yrkeskriminella från en lokal eller en lägenhet där det bedrivs grov kriminalitet på ett sätt som allvarligt påverkar de kringboendes säkerhet.

Trygghet skapas genom säkerhet och tillit till sina medmänniskor. Idag är tilliten till andra människor ofta låg i utsatta områden. En anledning är att områdena är heterogena, består av människor från grupper som ibland har historiska eller kulturella konflikter som påverkar nutiden. En annan är att många har små sociala kontaktnät och upplever att löften från det offentliga inte infrias. För att tilliten ska öka måste samhället leva upp till ambitionerna och det måste byggas broar både mellan människor i de utsatta områdena, och mellan utsatta områden och andra orter.

En del av den organiserade gängbrottsligheten i Sverige utförs av grupper som hålls samman av gemensam uppväxt i samma bostadsområde, vilket fungerar förtroendeskapande i gruppen. Brotten som dessa gäng begår utförs nästan uteslutande i utsatta områden. Många gånger anses området vara särskilt utsatt av polisen just på grund av dessa lokala gängens maktutövande.

Utsatta områden är i behov av feministisk politik som ger alla som bor i utsatta områden de friheter de har rätt till. Miljonprogrammets misslyckade planering har varit särskilt påtagligt för kvinnors

situation. Områdena som är planerade för ”boende, lokal konsumtion och reproduktion” har bidragit till en situation för kvinnor där många är hemmafruar, har en svag ställning, inte har bil eller körkort att röra sig utanför området med, och väldigt sällan träffar andra utanför orten.²⁹

På samma sätt som en viss grupps intressen eller beteendevanor inte får förstöra för de andra som bor där måste också stadsplaneringen utvecklas för att se till intressena för alla de som bor och verkar i områdena. Stadsplaneringen ska vara effektiv och social. Områden som är dysfunktionella och som uppmuntrar till brott ska byggas bort och de som bor i området måste ha en reell makt att påverka hur deras närmiljö utvecklas, och bli delaktig i den utvecklingen. Det är av yttersta vikt att grupper som normalt inte brukar vara med i samrådsprocesser bjuds in i dessa. Hur kvinnor bjudits in i Husby för att vara delaktiga i arbetet med att planera stadsdelen är ett gott exempel på detta.³⁰

Erfarenheter från Business Improvement Districts (BID:s) i Sverige visar att modellen framgångsrikt kan användas för att åstadkomma långsiktiga förbättringar i utsatta områden. Modellen bygger på gemensamt och tvingande ansvar mellan alla fastighetsägare. Gårdsten är det särskilt utsatta området som bäst har lyckats lyfta sig hittills. Där var kontroll över de offentliga ytorna och ett tydligt ledarskap från bostadsbolagen en av nycklarna.

Fler BID:s behövs i utanförskapsområden. Den praktiska användningen av BID-samarbeten skulle underlättas med ett juridiskt ramverk i lagstiftningen som tydligt reglerar formerna för och ansvarsfördelningen mellan de aktörer som ingår i samarbetet. Det skapar förutsättningar för ett samarbete där alla stora aktörer – som har makt att skapa förändringar – deltar.

Det är byggnaderna som står där och människorna som bor och vistas där som utgör stommen i ett bostadsområde. Därför är det också genom samverkan mellan fastighetsägare, skola, polis, socialtjänst, företagare och föreningar som man lyckas få trivsamma och väl fungerande områden.

29 Från utsatt till utmärkt område – Ytterligare zonplanering – rätt medicin för miljonprogrammets tillfrisknande? (2012), Jerker Söderlind, Andreas Bergh, Fores (red)

30 Husby först ut med feministisk stadsplanering (2017), SVT

28 Förorten, Ett Samhällsvetenskapligt reportage (2020). Peter Esiasson, Timbro Förlag

Det är särskilt när fastighetsägare går samman som chanserna att lyfta ett område förbättras. Det visar bland annat det lyckade exemplet med fastighetsägarförening BID Sofielund som 2019 vann pris för att ha Europas bästa brottsförebyggande arbete i European Crime Prevention Awards³¹. Polisen delar den bilden - "Förmågan till att organisera och systematisera samverkan mellan olika lokala aktörer för att lösa olika problem bedöms också ha ökat, vilket fört med sig att det startats flera lokala mikroprocesser i dessa områden, där olika aktörer, både tillsammans och var för sig, genomfört olika typer av åtgärder för att förbättra förhållandena i boendemiljön".³²

Isvensklagfinnsinga bestämmelser om lämplighetsprövning vid köp av fastigheter. Bestämmelserna innehåller inte heller någon möjlighet för en myndighet att hindra ett fastighetsköp på grund av att köparen förekommer i belastningsregister eller liknande omständigheter. Det innebär att sådana hänsyn inte påverkar köpare och säljares rättsliga möjligheter att ingå avtal om fastighetsköp. Riksdagens utredningstjänst har inte heller kunnat hitta några exempel från andra europeiska länder.³³ Liberalerna är inte för lämplighetsprövningar vid fastighetsköp. Samtidigt finns det ett stort behov av åtgärder för kommuner som vill vända på utvecklingen i sina kommuner. Aktörer som kontinuerligt misslyckas med att följa de lagar och bestämmelser, och låter hus förfalla, borde kunna hindras från att köpa fler fastigheter innan de lever upp till grundläggande krav.

För att långsiktigt bekämpa sociala problem i utsatta områden måste områden ofta planeras om. När ett bostadsområde saknar arbetsplatser, torg, viktiga samhällsfunktioner och har svaga kontakter till omkringliggande områden är det omöjligt att skapa en levande och trygg stadsdel. Stadsplaneringspolitiken behöver ta sitt ansvar för att bygga täta, funktionsblandade områden med en god blandning av boendeformer och bra tillgång till olika samhällsfunktioner när de planerar i utsatta områden. Den täta kvartersstaden, där det är lätt att ta sig med cykel och till fots, och där bottenvåningarna har plats för verksamheter dag och kväll bör ses som en god mall för hur fungerande stadskärnor ser ut.

Utöver den fysiska planeringen behövs det också insatser för att stärka det sociala kapitalet hos de som bor i de utsatta områdena. Gemensamma band i ett bostadsområde, broar till andra kontakter och länkar till andra människor i olika delar av samhället är viktiga beståndsdelar av vad som ofta benämns som socialt kapital.³⁴ Fördelarna med sådana starka band är många. Allt ifrån att kunna ta hjälp av andra för att få en bostad eller ett arbete, till att skapa en känsla av trygghet och gemenskap i ett samhälle. De utsatta områdena behöver bli samhällen med fler och starkare sociala sammanhang som möjliggör för bättre inkludering och fler möjligheter att växa och få kontroll över sitt eget liv.

De offentliga samhällsfunktionerna är en viktig nyckel för att vända otrugga områden. Internationella exempel visar att välplanerade offentliga byggnader, med bra infrastruktur och bra landskapsplanering runt om, och kulturella händelser i området kan vara tillräckligt för att påbörja en förbättring av säkerheten i socioekonomiskt svaga områden³⁵.

I detta kapitel presenterar vi förslag för att öka människors trygghet och säkerhet. Konkreta förslag som genom ökad delaktighet från alla som verkar i utsatta områden ska möjliggöra en utveckling där inga områden längre är utsatta 2030.

Liberala förslag för tryggare bostadsområden

1. Ett gemensamt system för att bättre mäta utsatta områden. För att lösa problem måste det finnas korrekt, enhetlig och uppdaterad information. Det behövs en gemensam nationell lista och definition för de utsatta områdena - och det ska finnas ett utvecklat samarbete mellan staten och kommuner för att lyfta utsatta områden. Tidigare fanns Liberalernas "Utanförskapets karta" över utsatta områden. Det är dags att staten tas ansvar och visar behoven i våra utsatta områden genom att tydligt definiera dessa och mäta situationen i dessa områden så att beslutsfattare kan fatta välinformerade beslut.

31 Sofielund bäst i Europa på brottsförebyggande arbete (2019), Sydsvenskan

32 Polisen, Nationella operativa avdelningen 2019

33 Riksdagens Utredningstjänst, Rapport Lagar vid köp av fastighet, Dnr 2020:2

34 What is social capital OECD Insights, Human Capital (2007), OECD

35 8 Cities that show you what the future will look like (2015), Wired

Idag är den mest omtalade listan på utsatta områden den som Polismyndigheten presenterar varje år. Den stämmer inte överens med regeringens lista över socioekonomiskt utsatta kommuner, som är mindre känd. De kommuner som anses ha sådana områden får ett särskilt ekonomiskt stöd. Men det saknas tillräcklig uppföljning samtidigt som konkreta framsteg inte mäts i tillräcklig utsträckning. Stödet har därför mer formen av direkta kravlösa statsstöd.

Utvecklingen i utsatta områden måste följas upp årligen. Det nuvarande sättet att mäta om ett område är socioekonomiskt utsatt bör uppdateras till att även inkludera de faktorer som Polismyndigheten mäter: till exempel förekomsten av organiserad brottslighet, radikalisering, antalet anmälda brott och möjligheten att klara upp brott. Genom tydligare, mer genomtänkta och bättre samordnade sätt att mäta utsatthet kan det stöd som människor behöver riktas mer pricksäkert och samhällets aktörer ges den information som de behöver för att ge varje människa rätt stöd. Bättre information är grundläggande för att belysa situationerna för alla som bor i utsatta områden och för att långsiktigt förbättra deras möjlighet att bli mer självständiga och ha en större frihet i deras liv.

2. En integrationspakt i varje utsatt område. Fler aktörer behöver ta ett större ansvar för att lyfta de som bor i utsatta områden. För att underlätta för Polisens och de lokala aktörernas arbete i utsatta områden måste det bli tydligare vilka aktörer som har vilka ansvarsområden.³⁶ En integrationspakt ska förhandlas fram för varje utsatt område. En integrationspakt är ett avtal som ingås mellan staten, regionen, kommunen och den lokala fastighetsägarföreningen. En förhandlare utsedd av staten ska representera staten i dessa förhandlingar.

I integrationspakterna ska parterna komma överens om konkreta åtgärder och aktiviteter för att lyfta både den fysiska och sociala miljön i områdena, utifrån de specifika utmaningarna och möjligheterna i respektive område. Det kan handla om att avsluta olaglig lokaluthyrning, ta kontroll över gemensamma ytor, klottersanering, läxhjälp eller arbetslivserfarenheter för unga. Det offentliga ska bidra med investeringar i trygghet och ökad närvaro genom exempelvis polis,

ordningsvakter eller statliga servicekontor. Statlig finansiering ska bistå arbetet genom en nationell fond för större långsiktiga investeringar som kan lyfta utsatta områden. Människor som bor i de utsatta områdena ska vara delaktiga i att ta fram pakterna.

Att hitta arbete och socialt sammanhang är grundläggande för att kunna bygga upp självständighet och frihet i det land man bor i. Genom att inrätta en integrationspakt i varje utsatt område får vi en konkret lokal plan för hur varje aktör ska bidra till att skapa bättre förutsättningar för dem som idag befinner sig i utanförskap att hitta till både arbete och ett socialt sammanhang.

3. Kommuner måste inrätta handlingsplaner om hur de ska vända utvecklingen i utsatta områden. Problematiken i de utsatta områdena ser olika ut på olika platser. Därför behövs lokala handlingsplaner som utgår från nationell expertis och tar stöd från aktuell forskning - men som utformas efter lokala kunskaper om lokala behov och situationer.

Det finns lagkrav på att kommuner ska ha handlingsplaner i ett stort antal områden, men det finns inget krav på någon samlad handlingsplan för kommuner när det kommer till arbetet för att vända på utvecklingen i utsatta områden. En sådan plan bör vara naturlig för en kommun som tar utsattheten på allvar. Dessa bör inkludera en systematisk identifiering av otrygga områden och insatser för att bygga bort otrygghet i utsatta områden.

Handlingsplanerna ska utgå från en nationell mall som ska säkerställa att data samlas in på samma sätt och att det går att jämföra olika kommuner med varandra. I samband med dessa planer ska alla utsatta områden kontinuerligt trygghetskartläggas, på ett gemensamt sätt för alla kommuner, i samarbete med polisen.

En handlingsplan är inte en garanti för att arbete blir gjort, men det tvingar varje kommun att aktivt arbeta med frågor som berör integration, utanförskap och utsatthet. Det ökar chanserna för att fler kommuner ska ge fler människor de förutsättningar som de behöver för att få rimliga livschanser.

³⁶ Relationen till rättsväsendet i utsatta områden (2018), BRÅ, Rapport 2018:6

4. En nationell investeringsfond för att lyfta utsatta områden med lån till långsiktiga investeringar.

Arbetet med att långsiktigt lyfta de utsatta områdena behöver prioriteras högre. Relativt billiga investeringar, exempelvis i den fysiska miljön, kan bidra till en stor förbättring av situationen i ett område. Därför vill vi inrätta en nationell fond för att stödja arbetet med att lyfta utsatta områden genom långsiktiga investeringar som exempelvis bättre stadsmiljö, fler sopkärl, fler öppna lokaler på bottenvåningarna, mer grönyta och bättre belysning.

Studier och pilotprojekt i Norrköping har visat att projekt med någon form av återbetalning ofta är mer genomtänka och därför också mer effektivt väljer ut särskilt angelägna insatser.³⁷ Därför lämpar sig lån bra för att ge kommuner, och andra aktörer som exempelvis fastighetsägare, möjlighet att utföra de långsiktiga investeringar som behövs för att skapa positiv förändring i utsatta områden. Statens huvudsakliga ansvar är fortsatt att säkerställa att social infrastruktur som rättsväsende, försäkringskassa och polis fungerar tillfredsställande i hela Sverige. Men det finns ett behov av stöd till investeringar som kan göra stor skillnad med små medel. Stöd som betalas ut ska bestå av lån som ska betalas tillbaka till fonden under en längre tid.

Fonden ska finansiera lån till att sprida långsiktiga projekt och investeringar som visat sig framgångsrika på andra områden och som har starkt stöd i forskning. Det kan exempelvis handla om att flytta barriärer mellan stadsdelar, riva byggnader som hindrar förnyelse eller planera nya vägar och gångstråk för att öka tryggheten och rörligheten. För att kunna beviljas lån av fonden måste den aktuella kommunen ha upprättat en handlingsplan för att vända på utvecklingen i utsatta områden samt ha en integrationspakt med staten och med minst en lokal fastighetsägarförening. Genomförs inte åtgärderna som man har fått medel för ska summan återbetalas. Fler långsiktiga investeringar kommer att ge bättre förutsättningar att skapa en bestående förbättring i den fysiska miljö som finns i de utsatta områdena.

5. Ta fram en BID-lagstiftning. En av de mest framgångsrika metoderna för att bekämpa utanförskap och skapa tryggare bostadsområden är genom lokal samverkan mellan fastighetsägare.

³⁷ Sociala Investeringsfonder i Sverige (2015), Lars Hultkrantz, SNS Förlag

En samverkan där dessa tillsammans med bland andra kommunen tar ett större ansvar för miljön runtomkring fastigheterna. Så kallade Business Improvement Districts (BID) har varit lyckade i stora delar av västvärlden. Idag finns det BID-satser i delar av landet och antalet väntas öka de kommande åren men dessa är frivilliga och erhåller inget stöd från staten. Andra länder har infört lagstiftning som ger ett fungerande ramverk för BID:s som hindrar friåkarbeteenden, där vissa fastighetsägare vägrar att bidra till området samtidigt som de drar nytta av de förbättringar som andra aktörer bidrar med.

Vi föreslår en sådan lagstiftning även i Sverige, där BID:s kan vara bindande i vissa områden, så att ingen åka snålskjuts på andras insatser. Lagstiftning skulle innebära att såväl kommunen som fastighetsägarna inom ett område är delaktiga och bidrar till finansieringen och utförandet.

6. Förhindra olaglig hyresverksamhet.

Bristen på bostäder har gjort att en olaglig hyresmarknad där man kan köpa sig möjligheten att skriva sig på en adress, eller hyra ut en bostad utan tillstånd från fastighetsägaren, har vuxit fram; särskilt i utsatta områden. Sedan 2019 kan man bli vräkt utan varning vid andrahandsuthyrning utan lov eller om man tar ut alltför hög hyra. Liberalerna anser att lagstiftningen bör gå längre för att få bukt på den organiserade svarta hyresmarknaden och samtidigt bättre skydda utsatta personer.

Det förekommer att personer som stadigvarande bor i en ägd boendeform också innehar en hyreslägenhet som hyrs ut utan tillstånd. Personen är ofta folkbokförd i hyreslägenheten som denne hyr ut. Det åligger idag hyresvärden att bevisa att hyresgästen har hyrt ut bostaden utan tillstånd och inte bor i lägenheten. Om någon äger en bostad, och samtidigt har en hyresrätt, bör det istället åligga hyresgästen att bevisa att den stadigvarande bor i lägenheten om hyresvärden önskar säga upp kontraktet. Helgboenden, båt eller andra säsonsboenden ska i detta avseende inte räknas som en bostad.

Det tar lång tid innan ärenden om olovlig uthyrning kommer upp och många ärenden riskerar att preskriberas. Antalet hyresnämnder och finansieringen till dessa måste stärkas och utvärderas tillsammans med de instanser för

ett oberoende skiljeförfarande som ska inrättas för att ge förutsättningar för bättre fungerande hyresförhandlingar. Möjligheterna att samverka och dela information mellan olika aktörer, som exempelvis Skatteverket, fastighetsbolag och Polisen måste också öka. Genom att effektivt och rättssäkert dela information om folkbokföring kan olovlig andrahandsuthyrning stävjas. Genom bättre stöd, samt en utvecklad och mer oberoende prövning av hyresfrågor, kan vi skapa en mer rättssäker situation och se till att alla får snabbare svar om vad som händer med deras fastigheter och bostäder.

7. Socialtjänsten ska inte stötta olaglig hyresverksamhet. Det har förekommit fall där Socialtjänsten bidragit till framväxten av en svart hyresmarknad i utsatta områden genom att betala ut försörjningsstöd trots kännedom om olovlig uthyrning. Samhällsinstitutioner får under inga omständigheter ekonomiskt stötta olaglig hyresverksamhet.

Socialtjänsten måste, där misstankar finns, kontrollera att utbetalningar av ekonomiskt bistånd inte går till boenden som uppenbart är svarta kontrakt. Fastighetsvärden eller förstahandshyresgästen ska bekräfta boendet och att den som ansöker om försörjningsstöd ska kunna uppvisa ett hyreskontrakt. Lagstiftningen måste förändras för att varje kommun ska ha möjlighet att kräva ut dessa uppgifter. Socialtjänsten ska alltid kräva tillbaka medel som har utbetalats till svarta kontrakt.

8. Krav på brottsförebyggande åtgärder och underhåll. Idag ställs krav på underhåll i byggnader som exempelvis skydd mot buller och lämplig energihushållning. Vi ska, likt Stockholm stad efterfrågat, ställa krav på att byggnadens underhåll också ska anpassas för att motverka kriminalitet och brott. Det kan exempelvis handla om belysning, inbrottsskydd och hinder mot olovlig biltrafik. Fastighetsägare till fastigheter där brott upprepade gånger begås, och där fastighetsägare upprepade gånger inte följt de krav som kommunen ställt, ska faktureras för det tillsynsarbete som kommunen lägger ned för att granska säkerheten

9. Stärk miljö- och hälsotillsynen för att stoppa slumvärdar. Det finns problem med fastighetsägare som inte tar något samhällsan-

svar och som låter hyresgäster leva i undermåliga förhållanden som kan leda till allvarliga hälsokonsekvenser. Misskötsel måste stoppas tidigare och processerna mot fastighetsägare som missköter sig måste gå snabbare. Liberalerna vill se att miljölagstiftningen stärks och att kontrollerna vid misstanke om misskötta fastigheter utökas.

I utsatta områden bör kommuner årligen undersöka fastigheter som de misstänker är misskötta för att kartlägga om boendet kan vara skadligt för hälsan bland de som bor där. Möjligheten att ge böter och viten till fastighetsägare som missköter miljön på ett sätt som kan innebära allvarliga hälsofaror för hyresgästerna bör stärkas och möjligheten att få ekonomisk kompensation, och rätt till ersättningsbostad för drabbade hyresgäster, behöver utökas.

10. Större möjlighet att riva, tvångsförvalta och expropriera vanvårdade fastigheter. Det finns en möjlighet att enligt bostadsförvaltningslagen tvångsförvalta, och enligt expropriationslagstiftningen expropriera, grovt vanvårdade byggnader. I praktiken är dock kraven på eftersatt underhåll så hårda att det istället är för vanligt, både i utanförskapsområden och på landsbygden, att slumförvaltade fastigheter förstärker en redan utbredd social problematik. En utredning bör tillsättas för att se över hur hanteringen av misskötta fastigheter ska göras enklare och billigare för kommuner.

11. Renhållning och underhåll måste prioriteras och kunna göras samlat. Det behövs förutsättningar för att kunna hantera renhållning, skötsel och klottersanering när det finns många fastighetsägare i samma område. Idag ställer såväl kommunallagen som upphandlingslagen till med hinder för kommunala bolag, kommunen, samfälligheter och privata fastighetsägare att gemensamt ta ansvar för ett områdes trivsel och hygien. Samtidigt är renhållningen, och arbetet med att upprätthålla en god miljö, avgörande för att vända utvecklingen i otrygga områden.³⁸ Renhållningen måste förbättras både på individnivå och på samordnad nivå. Ofta är det några få personer som inte slänger sina sopor rätt, vilket får som konsekvens att det ofta är skräpigt i området så att råttor och andra skadedjur

38 Relationen till rättsväsendet i utsatta områden (2018), BRÅ, Rapport 2018:6

sprids.³⁹ Dessa måste få stöd och tillsägelse för att ändra sina beteendevanor om områdena ska kunna hållas rena.

Vi föreslår att det ska bli möjligt att bättre samordna parkering, regler för parkering och bevakning av parkering mellan privat tomtmark, kommunal tomtmark och kommunal gatumark i ett givet geografiskt område. Genom att tillåta privata aktörer att ansluta till kommunalt upphandlade avtal om skötsel, renhållning, sanering, förvaltning och bortforsling av obehöriga bilar kan vi skapa förutsättningar för samarbete och effektivare fastighetsförvaltning.

12. Personer med vistelseförbud ska kunna sägas upp från hyreskontrakt.

Efter påtryckningar från bland annat Liberalerna kommer regeringen att föreslå vistelseförbud för den som har dömts till skyddstillsyn, eller som villkorligt frigetts från ett fängelsestraff, i områden där de har sin kriminella bas. Då det måste ha ansetts visat att personen utgör ett hot mot tryggheten i området borde hyresvärden ha rätt att säga upp personen från hyreskontrakt i det området.

Vistelseförbud bör även föranleda rätt till uppsägning för hyresgäster som inrymmer eller tar emot en person i lägenheten som har vistelseförbud. Det ska dock föregås av en varning. Alla som behöver vräkas måste erbjudas stöd av socialtjänsten med att hitta ett nytt boende.

13. Tillåt uppsägningar av personer som begår grova våldsbrott i sitt hemområde.

Hyreslagstiftningen har inte förändrats på flera decennier. Liberalerna vill se en översyn av lagstiftningen för att öka möjligheten att förverka hyreskontrakt till en bostad eller lokal om den används för kriminell verksamhet. Problemformuleringar, uppsägningsgrunderna och avvägningar mellan intressen är låsta utifrån de perspektiv och problem som fanns då. Rekvisiten om att brott ska ha omfattat hela eller större delar av lägenheten, eller utförts i direkt anslutning till lägenheten, behöver tas bort för våldsbrott för att göra det möjligt för hyresvärdar att säga upp grovt kriminella personer som utgör ett hot för andra människor i närområdet. Det ska också gälla lokaler som hyrs av kriminella.

En person som är kriminell i ett specifikt område behöver nödvändigtvis inte ha samma antisociala beteenden i ett annat område. Socialtjänsten ska ha ett tydligt ansvar för att i största möjliga mån skapa bättre förutsättningar för den som sagts upp att hitta en ny bostad och hitta en utväg från beteenden som är skadliga för andra. Särskilda hänsyn bör tas då det berör en familj som riskerar att bli hemlös.

14. Skärp fastighetsägares ansvar över lägenheter och utrymmen som används till organiserad brottslig verksamhet.

Det förekommer att lägenheter, källare, gemensamhetslokaler och andra utrymmen används till organiserad brottslighet, till exempel prostitution, försäljning av stulna varor eller lagerhållning av narkotika.

Det största problemet med kriminalitet i utsatta områden handlar ofta inte enbart om illegal spelverksamhet eller prostitution, utan om narkotikaförsäljning och innehav av vapen. Bostadslägenheter är grundläggande för kriminella nätverks möjlighet att organisera sin brottslighet.

En fastighet går inte att flytta på och när brott begås med en fastighet som bas så påverkar det säkerheten i hela lokalsamhället. Det begränsar enskildas rörelsefrihet och trygghet i sina hemmiljöer. Vi anser därför att fastighetsägarens ansvar att anmäla misstänkta brott bör utökas för brottslighet som begås i ens fastighet, i de fall som det är skäligt att begära det av fastighetsägaren. Det finns redan idag regler för detta vad gäller prostitution i 6 kap. 12 § brottsbalken.

Idag är det bara brottsrubriceringen prostitution som utgör en specifik uppsägningsgrund, trots att många andra brott kan ha allvarliga effekter på grannar i närområdet. Vi vill se fler specifika uppsägningsgrunder. Fastighetsägaren måste bevisa kontinuerlig störande verksamhet, vilket kräver vittnen, samtidigt som människor i utsatta områden ofta inte vill eller vågar vittna⁴⁰, något som måste åtgärdas genom rättspolitiska insatser. Om en hyresgäst förvarar olovliga vapen eller en mängd narkotika som utgör grova vapen- eller narkotikabrott ska fastighetsägaren ha rätt att säga upp hyresgästen, och ha en plikt att anmäla olaga beteende till Polisen. Förrådsutrymmen

39 Förorten, Ett Samhällsvetenskapligt reportage (2020). Peter Esiasson, Timbro Förlag

40 Relationen till rättsväsendet i utsatta områden (2018), BRÅ, Rapport 2018:6

borde i dessa fall anses vara en del av lägenheten.

För att öka säkerheten i de utsatta områdena behöver alla ta sitt ansvar att bidra till att de som begår brott också fälls. Underlåtelse att anmäla organiserad brottslighet som pågår i ens fastighet, eller underlåtenhet att medverka i polisutredningar för ärenden ska kunna föranleda viten eller böter. Skyldighet att vittna behöver införas samlat med rättspolitiska åtgärder för att skydda de som vittnar. Ingen ska behöva leva under hot på grund av att denne bidragit till en rättsprocess i Sverige.

15. Kommunerna måste bli bättre på att engagera de som bor i utsatta områden i sin närmiljö.

När människor lär känna sina grannar och engagerar sig i sin närmiljö så ökar både ansvaret över det gemensamma bostadsområdet och den upplevda tryggheten. Rotterdam i Nederländerna, som har en hög andel utrikesfödda, har genom att ge de boende chansen att förbättra sin närmiljö lyckats skapa en bättre sammanhållning genom deras så kallade Opzoomeren-policy.⁴¹

Det finns en outnyttjad potential till social förnyelse och deltagande i samhället i våra utsatta områden. Kommunerna måste bli bättre på att engagera boende i planprocesser, planera en fysisk miljö som uppmuntrar till aktiviteter ute, när det är lämpligt krävställa om att människor från lokalbefolkningen anställs vid upphandlingar av lokala verksamheter, samt anordna lokala städdagar och andra aktiviteter som är riktade speciellt tillboende i utsatta områden. Mer konkret engagemang i närområdet skulle både kunna lyfta områdets trivsel och skapa en ökad delaktighet och ägandeskap bland de som bor där.

16. En levande och feministisk stadsplanering i utsatta områden.

Det är oacceptabelt att det finns stadsdelar där kvinnor inte vågar gå ut vissa delar av dygnet och att den förankringsprocess som sker i samband med planarbetet ofta bara innefattar en högljudd minoritet. Stadsplaneringen ska genomsyras av ett feministiskt perspektiv som ska verka för att alla människors behov, oavsett könstillhörighet eller annan identitet, ska vägas lika tungt. Planeringsnormer ska ifrågasättas för att hitta mer effektiva och välplanerade sätt att planera städer, samtidigt som inspiration ska tas från områden som fungerar bäst idag.

⁴¹ Learning from International examples of affordable housing (2018), Shelter

Situationell prevention - fysisk planering som gör det svårare att begå brott - bör användas i utsatta områden för att skapa en levande offentlig miljö som är attraktiv för alla samhällsgrupper. Det kan exempelvis röra sig om att torg får bättre insyn, att fysiska aspekter som möjliggör för moralpolis byggs bort, eller att väggar underhålls för att inte uppmuntra till vandalisering. När de fysiska rummen planeras ska därför ett av syftena alltid vara att skapa miljöer som främjar inkludering och motverkar härskande normer.

Ofta är det en misslyckad stadsplanering som är en av grundorsakerna till att utsatta områden växer fram. Vi ska lära av gamla stadsplaneringsmissstag och se till att nya stadsdelar, och nybyggen i gamla stadsdelar, byggs stadsmässigt - likt de stadskärnor som är lyckade runt om i Sverige. Genom att bygga täta och blandade stadsdelar med olika boendeformer, levande bottenvåningar och plats för både kontor och samhällsfunktioner skapar vi förutsättningar för liv dygnet runt och möjlighet att både bo och arbeta i samma stadsdel. Där det är lämpligt bör även hus kunna rivas eller byggas om för att öka attraktiviteten i stadsdelen. Att bygga ihop utsatta områden med grannområden genom bättre förbindelser är prioriterat. Så skapar vi förutsättningar för en effektiv, långsiktig och feministisk stadsplanering som skapar fungerande områden där människor trivs och där byggaktörer vill bygga.

17. Ge kommunerna möjlighet att stoppa fastighetsköp om en fastighet kommer att användas till kriminalitet eller av våldsbejakande grupper.

Kommuner har idag för få möjligheter att hindra fastighetsägare som missköter sig. Fram till 2010 fanns det en generell förköpsrätt som gav kommuner rätt att vid försäljning av en fastighet inom kommunen träda in i köparens ställe. Liberalerna är inte för lämplighetsprövningar vid fastighetsköp. Samtidigt finns det ett stort behov av åtgärder för kommuner som vill vända på utvecklingen i sina utsatta områden. Kommuner agerar redan idag proaktivt mot kriminella grupperingar, exempelvis genom köp av fastigheter för att förhindra en viss kriminell grupps köp av en fastighet.⁴²

Kommuner borde få möjligheten att efter en skälighetsprövning hindra fastighetsägare, som

⁴² Bandidos kvar i villan i Huddinge (2012), SVT

har en historia av att inte leva upp till de krav om fastighetshållning som lagstiftningen ställer, från att införskaffa fler fastigheter. Detta ska givetvis kunna överklagas och kommuner som missbrukar lagstiftningen ska erläggas vite.

18. En övergångsfas där stöd bibehålls när ett utsatt område lyfts.

Att lyfta utsatta områden handlar också om att motverka att områden som inte längre är utsatta faller tillbaka, eller att andra områden i riskzonen faller blir utsatta. Stöd som går till utsatta områden måste vara långsiktiga och avvecklas långsamt under en längre tid när ett område inte längre är utsatt. Områden som ligger i riskzonen för att bli utsatta behöver också ha tillgång till de stöd som ges till utsatta områden för att vända utvecklingen innan situationen eskalerat. Genom att skapa mer långsiktighet och stabilitet i de stöd som går till utsatta områden kan också de människor som bor i utsatta områden få bättre möjligheter att långsiktigt få en bättre livssituation.

19. Fungerande kommuner ska inte drabbas när utsatta områden lyfts. Det behövs en bostadsso- cial utredning som specifikt kommer med förslag på hur kommuner bättre delar på ansvaret för utsatta människor. Idag bär redan ekonomiskt ansträngda kommuner, ofta på landsbygdsor- ter med få arbetstillfällen, en alltför tung börda. Människor måste ges möjlighet att växa och flytta dit de kan göra som störst nytta.

2. MINSKA DEN EXTREMA TRÅNGBODDHETEN OCH UTANFÖRSKAPET I VÅRA UTSATTA OMRÅDEN

Att människor har olika preferenser för hur stor bostad de vill bo i, och var de vill bo, är i grunden sunt. Det som inte är sunt är när vi har områden där andelen som bor extremt trångt långt överstiger andra delar av landet - samtidigt som människor med vissa bakgrunder ofrivilligt koncentreras till dessa områden. Vi ska bryta upp de utsatta områdena och se till att alla områden är bra områden. Under tiden måste vi också bekämpa de sociala klyftor som växer fram mellan utsatta områden och övriga landet. Det måste skapas förutsättningar för fler människor att, oavsett var de bor, få leva fria liv där de själva kan göra en klassresa och arbeta för det liv som de drömmer om.

När utrikes födda ofrivilligt koncentreras till några få områden förhindras de från att snabbt kunna komma in i samhället och andra sociala problem uppstår ofta. Bördan att integrera de som kommer till Sverige landar på några få kommuner som redan har en tung börda. Globala konflikter påverkar också säkerheten i områden med en hög koncentration av olika etniska minoriteter. Återvändande sympatisörer till exempelvis IS och Al-Shabaab bidrar till spänningar mellan olika etniska grupper.⁴³

För många kan trångboddhet i förlängningen bli en fråga om liv och död. Några av de sociala problem som hänger samman med trångboddhet blev särskilt synliga under Coronapande-

min. De utsatta områdena drabbades snabbast av dödsfall och riskgrupper som bodde i mer trångbodda stadsdelar smittades i högre grad än i andra områden.^{44 45 46} Extrem trångboddhet som orsakar ohälsa och i värsta fall dödsfall ska inte vara en fråga om vilken ort man kommer ifrån. Vi måste bygga bort den extrema trångboddheten, som är kraftigt överrepresenterad i våra utsatta områden. Alla måste ha rimliga möjligheter att hitta ett hem med levnadsförhållanden som inte hotar deras hälsa och liv.

Trångboddhet är ett fenomen som är koncentrerat till utsatta områden och utrikes födda. På Järvafältet är mer än var tredje trångbodd⁴⁷ och drygt 20 procent av utrikes födda utanför Europa är trångbodda (enligt trångboddhetsnorm 2⁴⁸), i landet som helhet. Det är 18 procentenhet högre andel än hos inrikes födda.⁴⁹ Räknat med den hårdare trångboddhetsnormen - norm 3 - är 11,4 procent av inrikes födda trångbodda och 37,9 procent av utrikes födda trångbodda.⁵⁰ Dessutom

44 Covid-19 vanligare i utsatta områden - är sårbarhet för sjukdomar en klassfråga? (2020), Karl Gauffin, Stockholms Universitet

45 Corona härjar bland fattiga - rika klarar sig (2020), Frida Sundkvist, Expressen

46 Antal personer med Covid-19 per kommun/stadsdel (April 2020), Region Stockholm

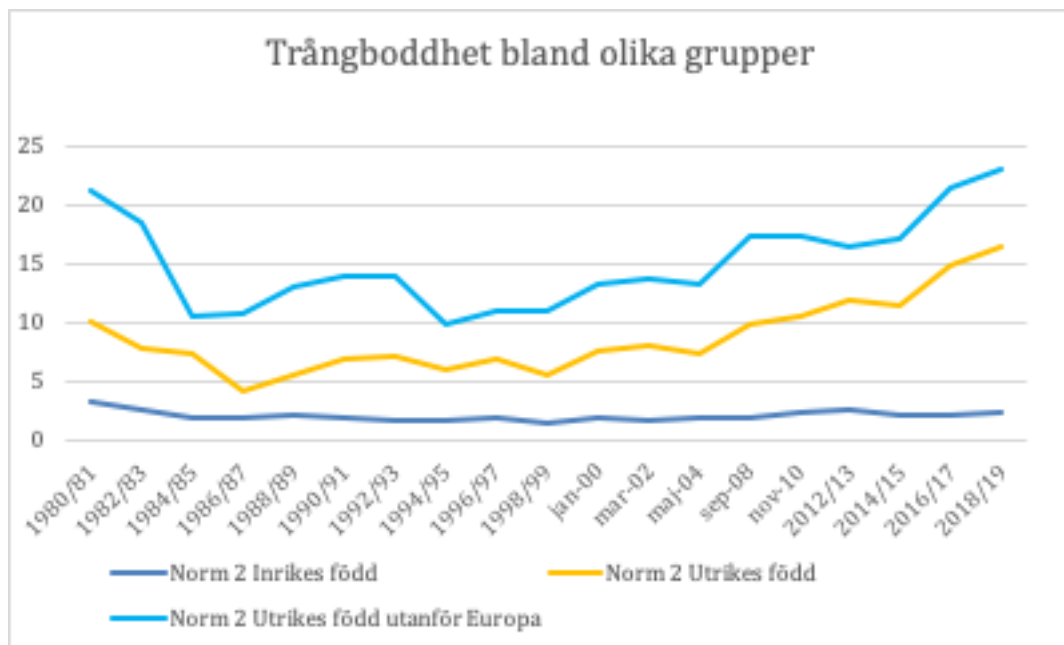
47 Drygt var tredje trångbodd på Järvafältet (2019), DN

48 Räknas som trångt om det bor fler än två invånare per sovrum. Kök, badrum och vardagsrum undantagna ur beräkningen.

49 Var femte person född utanför Europa är trångbodd (2018), SCB

50 Undersökningarna av levnadsförhållanden (ULF/SILC) (2019), SCB

43 Utsatta områden- Social ordning, kriminell struktur och utmaningar för (2017), Polisen



Trångboddhet (norm 2 i procent av populationen) bland olika grupper. Källa: Riksdagens utredningstjänst.

har andelen ökat kraftigt under 2000-talet, och det finns en risk för ett större mörkertal då den svenska folkbokföringen inte alltid är tillförlitlig i utsatta områden. Den grupp vars trångboddhet ökat i snabbast takt är utrikes födda.⁵¹

Tragiskt nog är det både fler personer som bor i varje enskild bostad i de utsatta områdena - och lägenheter som de bor i är mindre till ytan. I Sveriges icke utsatta delar bor det i snitt 2,19 personer i varje hushåll. 50 procent av bostäderna är större än 80 kvadratmeter. I de utsatta områdena bor det 2,53 personer i varje hushåll; och bara 32 procent av bostäderna är större än 80 kvadratmeter.⁵² Majoriteten av bostäderna i miljonprogrammets flerbostadshus är treor, och det finns väldigt få större bostäder. Det är inte ovanligt att svartkontrakt säljs till flera familjer i utsatta områden så att dessa tvingas dela på en trea.⁵³ För att mota trångboddheten i de utsatta områdena måste vi ha en ansvarsfull förtätning som skapar bättre förutsättningar för funktionsblandade och levande stadskärnor. Kvartersstäder, med levande bottenvåningar och en mångfald av verksamheter och boendeformer bör ses som en mall för hur stadsplanering kan skapa förutsättningar för levande och fungerande urbana miljöer

Försörjningsstöd är fyra gånger vanligare i utsatta

51 Trångboddhet - konsekvenser för hälsa och skolresultat", Riksrevisionen, RIR 2019:9

52 Fakta för förändring (2019), Stiftelsen The Global Village

53 Utsatta områden- Social ordning, kriminell struktur och utmaningar för (2017), Polisen

områden än i övriga Sverige. Det handlar om en ond cirkel där de som får jobb och lyckas bryta bidragsberoendet flyttar när de får ekonomiska förutsättningar - för att istället ersättas med nya människor som i hög grad är beroende av försörjningsstöd. En av de tre grundpelarna i arbetet med att lyfta Gårdsten från ett särskilt utsatt område till ett utsatt område var att se till så att färre med försörjningsstöd bosatte sig där⁵⁴.

Utanförskapet permanentas i hög grad, vilket kraftigt försvårar möjligheterna att med andra åtgärder åstadkomma ett lyft av området som kan öka levnadschanserna för dem som bor där.

De utsatta områdena behöver planeras om. En större andel ägt boende behöver byggas, samtidigt som utbudet av hyresrätter också måste öka i övriga landet. Vi behöver läka sårerna mellan de utsatta områdena och övriga Sverige genom att bygga över de fysiska barriärerna som separerar områdena. Vi måste lära av goda exempel på hur det går att bygga över dessa fysiska barriärer. Ett bra exempel är planerna för Spångadalen i Stockholm där det föreslås radhus på Rinkebysidan och hyresfastigheter på Spångasidan. Båda områdena får en bättre blandning av boendeformer, samtidigt som flytt mellan områdena underlättas. Genom smart planering kan vi minska boendesegregationen och koppla ihop de delar av Sverige som nu är separerade.

54 Förorten, Ett Samhällsvetenskapligt reportage (2020). Peter Esiasson, Timbro Förlag



Illustration över Rinkeby (till höger) och Spånga (till vänster). Från "Program för Spångadalen (2018), Samrådshandling

När människor kommer till Sverige från kulturer där det finns en norm om att bo större familjer i samma bostad ökar trångboddheten om inte stadsplaneringen också anpassar sig. Genom att planera för fler större bostäder och kollektivbostäder skapar vi långsiktiga förutsättningar för att minska trångboddheten. Även om det här är ett problem som huvudsakligen löser sig på en fri bostadsmarknad har också kommunerna ett ansvar att genom planmonopolet, avtal vid markförsäljningar och genom deras kommunala bostadsbolag se till att det planeras för, och byggs, bostäder och kollektivbostäder med en god sammansättning av storlekar och upplåtelseformer. Det är lätt och tro att fler större bostäder per automatik minskar trångboddhet, men det är minst lika viktigt att bygga kostnadseffektivt och att det byggs bostäder som kan bli den första egna bostaden för de unga vuxna som vill flytta hemifrån. Antalet platser på äldreboenden, studentbostäder och små bostäder behöver bli fler för att långsiktigt minska den ofrivilliga trångboddheten.

Trängseln i städerna är inte ett unikt svenskt problem. Urbaniseringen är en kraft som märks av i hela världen, och som kommer att innebära att redan etablerade stadsområden behöver ha en hållbar och expansiv stadsutveckling för att kunna hantera befolkningsökningen på ett bra sätt. Under tidigare flyttströmmar i historien har byggandet varit friare. Stadsplaner med rutnät

och fria tyglar inom vissa bestämda gränser gjorde att det snabbt kunde byggas fler bostäder och kontor när det behövdes. När stadsplanerna frångicks och funktionsindelade områden växte fram långt utanför stadskärnorna, istället för att bygga vidare på stadens strukturer, så skapades grunden för de områden som nu är utsatta.

En av effekterna av reglerade hyror är oundvikligen ett efterfrågeöverskott⁵⁵, en så kallad bostadsbrist. Den långsiktiga lösningen för mindre klyftor i levnadschanser och minskad trångboddhet ligger i friare bostadsmarknader och regelverk som tillåter fler bostäder att byggas till en lägre kostnad. Det är en utveckling som vi som parti driver på. Samtidigt finns det problem här och nu som behöver kraftfulla sociala reformer för att motverkas, om varje människa ska ha goda förutsättningar att bli självständiga och fria.

Kostnaden att bygga måste minska om vi ska kunna bygga fler hållbara bostäder utan att bygga vårdslöst. Vi ska inte ta genvägar genom att planera kortsiktigt och försöka bygga så billiga bostäder som möjligt. Långsiktigt hållbara bostäder ska hålla hög kvalitet, med material som slits under en lång tid och hus som i bästa fall planeras med ett evighetsperspektiv. Forskning visar att det går att få lägre hyror genom bättre hållbarhet och bostäder

55 Ett alternativ till dagens bostadsköer (2020), Fredrik Kopsch, Fores

av högre kvalitet.⁵⁶ Kostnaden, tidsåtgången och risken för planprocesser och regelarbete måste ned och byggbranschen måste få förutsättningar att effektiviseras och hitta nya lösningar för att bygga både hållbart och effektivt. Grunden i de kostnadseffektiviseringarna är att öka friheten för dem som bygger bostäder.

De som bor i generationsboenden gör det ofta för att de själva har valt att bo nära familjen. Det är inte ett problem, men det är ett problem om det finns många grupper som av sociala problem tvingas bo trångt på ett sätt som hotar hälsan bland de äldre, eller hotar skolgången bland de yngre. Sverige ska klara av en mångfald av familjekonstellationer och ha en flexibel byggprocess som tillåter olika typer av bostäder. Därför behöver det finnas en högre tolerans för olika lösningar och därför behöver vi fler friheter och färre tvingande regler för dem som bygger bostäder.

Bostadssociala reformer behöver varvas med reformer för att göra bostadsmarknaden friare och för att förbättra hur kommunerna arbetar med stadsplaneringsfrågor. Det befintliga beståndet går att använda betydligt effektivare än idag. Sverige har ingen bostadsbrist sett till antal kvadratmeter per invånare. Men många rum, lägenheter och hus står tomma under längre tid, och många väljer att bo större än de egentligen skulle önska på grund av inlåsnings effekter i skattesystemen och begränsningar i människors frihet att hyra ut. Fler årsrika och unga måste ges chansen att flytta från ett generationsboende om de önskar.

Extrem trångboddhet och annan social problematik ska inte vara beroende av vilken ort du bor på eller varifrån dina föräldrar kommer ifrån. Vi måste minska de sociala klyftorna mellan utsatta områden och övriga Sverige. För att göra det presenterar vi nu ett reformpaket för att minska trångboddheten i de utsatta områdena och minska utanförskapet.

Liberala förslag för minskad trångboddhet och minskat utanförskap i de utsatta områdena

20. Nationellt mål om minskad extrem trångboddhet i de utsatta områdena och en ny trångboddhetsnorm. Trångboddheten måste minska om livssituationen i de utsatta områdena ska förbättras. Därför behöver vi uppdatera daterade trångboddhetsnormer och sätta nationella mål för att bekämpa den extrema trångboddheten.

De flesta utsatta områdena är inte planerade för det stora antal individer som bor där. En förtätning med nya bostäder och butikslokaler är grundläggande för att fler ska kunna hitta en lämplig bostad och kunna flytta från trångboddhet. En hållbar och genomtänkt stadsutveckling är också viktig för att det lokala näringslivet ska kunna erbjuda bättre samhällsservice i form av allt från livsmedelsbutiker och apotek till fungerande tjänsteföretag och arbetsplatser.

Att det finns vissa områden i Sverige där en stor andel av de som bor där lever i trånga förhållanden är en konsekvens av ett delat land där människor som bor i olika områden får olika stora chanser att leva sina liv efter sina viljor. Boverket bör, i enlighet med Riksrevisionens rekommendation,⁵⁷ få i uppgift att ta fram en ny trångboddhetsnorm som kan identifiera de som lever trångbott på ett sätt som har en kraftigt negativ påverkan på de deras livsmöjligheter. Dessa normer bör, utöver antal rum, exempelvis ta hänsyn till storleken på bostaden och andra faktorer som har stark påverkan på hälsan och deras livsmöjligheter. Boverket bör även få i uppdrag att ta fram riktlinjer till kommuner med mål om minskad trångboddhet i de utsatta områdena.

Genom att kontinuerligt kartlägga den extrema trångboddheten och sätta press på de lokala makthavarna ser vi till att samhällets aktörer tar sitt ansvar när det kommer till att minska trångboddheten, och de sociala klyftorna mellan utsatta och icke utsatta områden. Ett nationellt arbete mot extrem trångboddhet i utsatta områden kan förbättra de sociala förhållandena där de idag är som svagast.

56 Ny forskning: Högre kvalitet kan ge lägre hyra (2020), Boinstitutet

57 Trångboddhet - konsekvenser för hälsa och skolsultat", Riksrevisionen, RIR 2019:9

21. En nationell folkräkning. För att kunna fatta rätt beslut måste det finnas tillförlitlig information. Det finns idag inte tillförlitlig information om den svenska folkbokföringen. Därför behöver vi en nationell folkräkning.

En stor andel svenskar förmodas vara skrivna på andra platser än där de stadigvarande bor. Folkräkningar är inget kontroversiellt, Sverige har utfört sådana regelbundet tidigare och FN har rekommendationer om folkräkningar. Skatteverket bedömer att omkring 119 00 personer är folkbokförda på fel adress, något som bidrar till felaktiga bidragsutbetalningar. En företeelse som samlat 2019 kostade skattebetalarna 18 miljarder om året.⁵⁸

En regelrätt folkräkning bör genomföras i Sverige, med ett särskilt fokus på utsatta områden. Detta för att ta reda på hur många som faktiskt bor i de utsatta områdena, stoppa falska folkbokföringar och öka möjligheten till att motverka allvarlig trångboddhet och målvaktsadresser.

22. Stärk folkbokföringslagen. Det är ett utbrett problem att människor anger falska folkbokföringsuppgifter för att utföra bidragsbrott, kunna hyra ut svart eller för att dölja sin identitet. Bristande kontroll har gjort att varken myndigheter eller fastighetsägare har haft vetskap om vilka som egentligen bott på en viss adress. I vissa fall har det förekommit att 30 till 40 personer varit skrivna i en och samma lägenhet. I de områden som polisen bedömer vara särskilt utsatta misstänks sex procent av invånarna vara felaktigt folkbokförda.

För att komma åt problemet ska, utöver en nationell folkräkning, underrättelseskyldigheten till Skatteverket om misstänkta fel i folkbokföringen utvidgas och omfatta samtliga myndigheter och gälla fler uppgifter. En spärr på tio personer bör införas över hur många som ska kunna skrivas på samma lägenhet utan att anmäla det till skatteverket. Ett nationellt bostadsrättsregister behövs också för att kunna upptäcka personer som bor i ägda boendeformer, men som har en falsk folkbokföring för att kunna hyra ut en hyresrätt svart.

⁵⁸ Slutrapporten från delegationen för korrekta utbetalningar från välfärdssystemet (2019) SOU 2019:59, Delegationen för korrekta utbetalningar från välfärdssystemet

23. Samma hänsyn ska tas till trångboddhet som exempelvis tas till ensamhet vid erbjudande om plats på boende för årsrika. Årsrika ska inte tvingas bo kvar i situationer som hotar deras liv och hälsa. Coronakrisen har visat vilken utsatt situation som många årsrika personer som lever trångbott befinner sig i. För den som bor trångbott är risken att smittas av sjukdomar högre och möjligheten att vidta åtgärder för att skydda sig själv mindre. Socialtjänsten måste aktivt arbeta med att hitta alternativa boenden för årsrika som lever trångbott samtidigt som byggnadstakten för trygghetsboenden, seniorboenden och särskilda boenden för äldre behöver ökas. Sociala skäl, som till exempel extrem trångboddhet i enlighet med den nya norm som vi föreslår att Boverket tar fram, ska tas i beaktande vid bedömningar om vem som ska få en plats på äldreboende. Om valet vid förmedling av en biståndsbedömd boplatz står mellan två årsrika som annars bedöms ha samma behov och befinner sig i samma sociala situation ska en person som lever trångbott i sitt befintliga boende få förtur.

24. Barn ska inte behöva bo i extrem trångboddhet. Barn som bor trångbott får inte alltid de möjligheter i livet som de har rätt till. Trångboddhet kan enligt Boverket leda till bland annat stress och psykisk ohälsa. Boverket hävdar att undersökningar visar att barn som delar rum hemma klarar sig sämre i skolan. De får inte lugn och ro för att kunna göra sina läxor.⁵⁹ Vid bedömningar om trångboddhet ska myndigheter särskilt beakta barns behov av lekutrymmen. Barn som lever trångbott ska erbjudas möjligheter att göra sina läxor på skolan eller på bibliotek. Möjligheten att få byta till en större bostad för familjer med barn som lever trångbott bör uppmuntras bland fastighetsvärdar. Kommunalt ägda bostadsbolag ska vara föredöme i frågan.

25. Lär av Landskrona – Färre personer på försörjningsstöd i utsatta områden, med mer blandade områden sprids möjligheter till fler. I Landskrona har Liberalerna arbetat målinriktat för att minska andelen med försörjningsstöd i det utsatta området Karlslund, samtidigt som staden också arbetar långsiktigt för att hitta en bättre balans av boendeformer. Fler områden borde lära av arbetet i Landskrona och verka för att både stärka de som bor i våra utsatta områden, och hitta vägar som ger fler en

⁵⁹ Många barn trångbodda (2017), SVT Väst

möjlighet att bo i andra områden om de önskar. När miljonprogrammet behöver evakueras inför upprustningar skapas goda möjligheter att låta hyresgäster flytta inom de kommunala bostadsbologens bestånd.

Integrationspakterna bör innehålla åtaganden från kommunerna och fastighetsägarna att samverka för att bättre sprida försörjningsstödtagare över hela kommunen så att de inte dessa koncentreras till samma stadsdel. Kommuner bör, som exempelvis i Frankrike, ges möjligheten att erbjuda en likvärdig eller bättre bostad i ett icke utsatt område och kravställa försörjningsstödet mot att bidragstagaren flyttar till bostaden utanför det utsatta området. Så skapar vi både förutsättningar att ge nya möjligheter för dem som idag bor i våra utsatta områden, och rustar och skapar fler fräscha och upprustade lägenheter i de utsatta områdena.

26. Uppföljande besök hos alla som fått försörjningsstöd under längre tid. Sverige ska ha ett starkt socialt skyddsnät för alla, men det måste också bli lättare att gå från bidrag till arbete. Det ska alltid löna sig mer att jobba än att gå på försörjningsstöd.

Försörjningsstöd är inte tänkta att vara en stadigvarande inkomstkälla. Det är en del av vårt sociala skyddsnät som garanterar att alla som faller får en rimlig chans att komma på fötter igen. För att alla utsatta människor ska få samhällets stöd; för att vi ska bekämpa fusk, upptäcka sociala problem, och säkerställa rätt adress, måste tillsynen av försörjningsstödet stärkas. Hembesök ska vara norm vid nya försörjningsstöd och stödet ska villkoras med tydliga mekanismer som leder till självförsörjning.

27. Bygg ihop separerade områden med kringliggande bostadsområden. Den fysiska avskiljningen mellan olika områden är ofta en av de grundläggande orsakerna till segregation. Vägar och andra hinder som omringar och skär av utsatta områden skapar osäkerhet för dem som bor där och försvårar för Polisens arbete. Broar som skulle skapa trafiksäkerhet när de byggdes ger idag få reträttvägar och är ofta tillhåll för ungdomar som kastar stenar på bilar.⁶⁰

ser och förbindande infrastruktur så skapar vi långsiktiga förutsättningar för socialt hållbara bostadsområden. Breda sociodukter är exempel på potentiella lösningar för att bygga över vägar som ringar in och bryter av utsatta områden. Medel från den nationella fonden för utsatta områden bör prioriteras till denna typ av långsiktiga investeringar.

28. Prioritera trafikinvesteringar till utsatta områden. Många av våra utsatta områden ligger långt från stadskärnorna och har svaga förbindelser till andra stadsdelar. Genom att prioritera infrastrukturinvesteringar, till exempel: nya spår, fler in- och utfarter till vägnätet och utvecklade cykelpendlingsleder till och från utsatta områden gör vi livet lättare för dem som bor där, samtidigt som områdena får en bättre sammankoppling med omkringliggande områden och bättre förutsättningar till att fungera bättre. Utvecklade förbindelser till utsatta områden ska prioriteras både i den nationella infrastrukturplanen, i kommunernas översiktsplaner och i regionernas trafikplanering. Genom kloka prioriteringar och nya investeringar kan vi bygga bort de misslyckade trafiksituationer som finns runt våra utsatta områden, samtidigt som områden integreras med sina grannområden.

Genom att bygga fler bostäder, skolor, mötesplat-

⁶⁰ Utsatta områden- Social ordning, kriminell struktur och utmaningar för (2017), Polisen

3. EN SOCIAL BOENDEFORM SOM BEKÄMPAR SEGREGATION OCH UTSATTHET

Bostaden är grundläggande för att kunna leva ett fritt och självständigt liv. Den allmänna bostadspolitiken som Sverige har fört har varit bristande både när det kommer till att se till de mest utsatta och när det kommer till att skapa en fri och effektiv bostadsmarknad som kan tillgodose behovet av bostäder för gemene man. Resultatet är en kronisk brist på bostäder som hämmar tillväxt och hindrar människor från att följa sina drömmar och flytta närmare nya jobbet eller skaffa ett eget rum till barnet. För att lösa dessa problem måste vi både se till att bostadsmarknaden blir mer fri och att ett system som hjälper utsatta grupper hitta en bostad införs.

Den kraftigt begränsade bostadsmarknaden är ett av Sveriges största hinder för en starkare tillväxt i våra tillväxtregioner. I Europeiska kommissionens rapport över Sverige (2019) kritiserar den hårt reglerade bostadsmarknaden särskilt. Reglerade hyror skapar ett bestående underskott av bostäder och insider/outsider-effekter som missgynnar unga, invandrare och andra som står långt från arbetsmarknaden.⁶¹

Där hårda marknadsregleringar finns följer långa köer. Den hårda hyresreglering som finns i Sverige innebär både att utbudet begränsas och att arbetsinkomsten för dem som bor i hyresrätter minskar efter att de fått en hyresrätt.⁶² De som drabbas hårdast är outsiders som inte har

ett förstahandskontrakt och som har svårt att få tag på ett.⁶³ Detta, och den ineffektiva matchning av bostäder som följer, orsakar enligt Boverket välfärdsförluster på över tio miljarder kronor per år.⁶⁴ Hyressättningen behöver bli friare. I nyproduktion ska fri hyressättning bli norm.

En utveckling mot friare hyressättning kommer att innebära att behovet för en social bostadspolitik ökar. Det behövs både sociala bostäder för dem som riskerar hemlöshet och det behövs höjda bostadsbidrag och boendetillägg för att garantera att alla har möjlighet att bo någonstans.

Den generella bostadspolitiken som bedrivits sedan den bostadssociala utredningen på 40-talet är i realiteten inte renodlat generell och kommunerna har fått ta notan för de särskilda insatser som har krävts för att rädda människor från att bo på gatan. Vi har de senaste åren sett hur sociala kontrakt växt fram som en outtalad svensk modell för sociala bostäder. 2019 fanns det över 26 000 sociala kontrakt.⁶⁵ Det är mer än dubbelt så många som 2008.⁶⁶ Behovet av en social bostadssektor ökar^{67 68} och kommunerna har tagit på sig ansvaret, trots att både stöd och stödjande

63 Bostadsmarknadens risker (2020), Peter Englund, Fores

64 Bostadsbristen och hyressättningssystemet - ett kunskapsunderlag (2013) Boverket

65 En social bostadssektor i Sverige (2020), Fores

66 Sociala Hyreskontrakt används på fel sätt (2020), David Grossman, Fastighetstidningen

67 Country Report Sweden 2019 (2019), Europeiska kommissionen

68 Hemlös 2019 (2019), Stockholms stadsmission

61 Country Report Sweden 2019 (2019), Europeiska kommissionen

62 Inkomsteffekter av bruksvärdessystemet (2017), Riksrevisionen, RIR:2017:24

lagstiftning för en social bostadssektor saknas från rikspolitiken. Både Boverket och Stockholms stadsmission rekommenderar att Sverige behöver ta fram nya boendelösningar för att lösa de sociala problem som finns i bostadspolitiken.⁶⁹ Vi måste ge kommunerna de verktyg som behövs för att bekämpa hemlöshet och bostadssegregation.

Det är inte förvånande att behovet av en social bostadssektor ökar när andelen som kan skaffa en bostad har minskat successivt. En social bostadspolitik löser både ett kostnadsproblem och ett matchningsproblem. Det finns i grunden tre grupper av människor som själva kan skaffa en bostad med dagens system. (1) De som har möjlighet att köpa en ägd bostad – men onödigt hårda kreditrestriktioner och höga kalkylräntor från bankerna har gjort att den här gruppen har minskat drastiskt de senaste åren. (2) De som har, eller har möjlighet att få, en hyresrätt – men köerna fortsätter att öka så länge som en hämmande hyresreglering hindrar marknaden att nå balans. (3) De som har råd att hyra ett rum eller en bostad i andrahand – men kostnaderna att hyra i andra hand är mycket högre än för dem som har ett förstahandskontrakt eller som äger sitt boende. Sammanfattat finns det många som kan försörja sig, men som ändå inte lyckas få en bostad på den svenska bostadsmarknaden. Det är inte människorna det är fel på. Det är systemen.

Grunden i effektiv bostadspolitik måste vara att göra dessa tre grupper så stora som möjligt. För det har Liberalerna flera förslag. Vi vill minska kreditrestriktionerna, sänka skatten på arbete och göra det lättare att hyra ut i andra hand. Men det krävs också att det finns en politik för alla som faller utanför dessa grupper

Sverige hör till undantagen när det kommer till social bostadspolitik i Europa. De sociala kontrakten som kommunerna erbjuder de med social problematik kommer i närheten till en social housing-lösning, men är både dyr och omfattar väldigt få. Här har tilliten istället vilat på den allmänna bostadspolitiken, något som lämnat många människor utanför systemet. När Sverige inför en bredare social bostadspolitik ska vi lära från andra länder och se till att vi istället för förslummade social housing-fastigheter bygger upp ett socialt bostadsbestånd som bryter segregation och motverkar förslumning.

69 Boendesituationen för nyanlända - Slutrapport (2015), Boverket

Det finns en mångfald av sociala bostadssystem i Europa. Varje system med sina egna fördelar och nackdelar. Inget är lämpat att överföra direkt till svensk bostadspolitik, men vi ska ta lärdom av hur andra länder har lagt upp sina system. Omfattningen av systemen är också väldigt olika. I Tyskland omfattas cirka fem procent av beståndet av sociala bostäder, medan Nederländerna har uppemot 32 procent i sin sociala bostadssektor.⁷⁰ Graden, och formen, av offentlig finansiering är också kraftigt varierande beroende på system. I vissa länder finns direkta byggsubventioner, i andra finns statliga garantier och obligationer. Vi vill i grunden se ett robust system för sociala bostäder som använder både befintligt bestånd och nyproduktion på ett sätt som inte kräver några byggsubventioner.

Vi föreslår en modell för sociala bostäder som fungerar för Sverige. Behovsbostäder som kompletterar hyresrätter, bostadsrätter och äganderätter och som förmedlas utefter den sociala situation som den sökande befinner sig i. Vårt förslag innebär att kommunerna ska förmedla en betydande andel av hyresrätterna i de kommunala förmedlingssystemen genom en behovsbedömning som utgår från ekonomisk situation, risk för hemlöshet, extrem trångboddhet, medicinska behov och utsatthet för våld. Ett liknande system finns i Danmark där kommunen kan förmedla upp till 25 procent av lediga bostäder till hushåll som inte kan få tag på en bostad på egen hand.⁷¹ Behovsbostäder ska fördelas av kommunerna efter en behovsprövning likt de kriterier som Finland använder som ser till den sökandes behov och ekonomiska situation. Systemet kommer att baseras på att skapa ett flöde från nyproducerade och befintliga bostäder till behovsbostäder – utan att grundas på statliga subventioner. Istället använder vi den resurs som det befintliga beståndet innebär och inrättar en hyresgaranti och indexerad hyra för att motverka kostnadsökningar för de kommunala bolagen.

Var sociala bostäder skapas är avgörande för områdets framtida utveckling⁷². För att sociala bostäder inte ska orsaka segregation och andra sociala problem så måste bostäderna vara

70 En social bostadssektor i Sverige (2020), Fores

71 Rapport om förmedling av hyresrätter från Riksdagens utredningstjänst (2020), Dnr 2020:365

72 Social housing: best international practices (2017), Doris Andoni, UNECE

blandade med andra bostäder och i väl fungerande bostadsområden.⁷³ Behovsbostäder ska användas för att bryta segregation, inte cementera den. Därför har vi tagit fram en modell där behovsbostäder blandas in i redan fungerande stadsdelar. Kommuner ska ha möjlighet att ställa krav på att behovsbostäder finns insprängda med andra lägenheter vid nya bostadsprojekt. Vi vill inte se några social housing-hus byggda med dålig kvalitet. Istället ska de vara integrerade i det nya och gamla beståndet och hålla hög standard.

Grundläggande för uppdraget med Förortslifftet är att minska boendesegregationen. Ett väl utformat system med behovsbostäder kan bli ett kraftfullt vapen mot boendesegregationen.

Inga behovsbostäder ska förmedlas i områden som är med på polisens förteckning över utsatta områden. Det innebär ett kontinuerligt flöde som motverkar socioekonomisk segregation och som bidrar till mångfald i alla stadsdelar. Dessa bostäder kommer också att ha vissa begränsningar jämfört med hyresrätten. Genom att vi skapar en ny boendeform med särskilda behovsbostäder, som kompletterar det allmänna beståndet, undantas dessa lägenheter som jämförelseobjekt vid hyressättning för hyresrätter. Hyran i behovsbostäder låses istället till ett lämpligt index som bibehåller en liknande hyresnivå över tid.

Det finns något djupt orättvist i den nuvarande hyresmarknaden. De som bor i äldre fastigheter på centrala adresser betalar ofta betydligt lägre hyror än de som bor i nyare bostäder i våra utanförskapsområden, trots att efterfrågan är större för centrala lägenheter. En social bostadspolitik måste till stor del bygga på befintligt bestånd om den ska ha potential att nå de kvantiteter som behövs. Därför bygger vårt förslag på ett flöde av bostäder från det befintliga beståndet, till behovsbostäder. För befintliga hyresrätter som omvandlas till behovsbostäder sätts hyran till att börja med till samma nivå som bostaden redan har. Vid nyproduktion sätts hyran i nivå med andra behovsbostäder, eller om dessa inte finns i samma nivå som liknande hyresrätter, i området. Hyresnivån knyts till ett lämpligt index som följer inflationen för att skapa en rättvis,

stabil och förutsägbar hyresutveckling. Bostadsbidrag, hyresgaranti och andra sociala stöd finns som kompletterande verktyg för att se till att alla ska kunna ha råd att bo i en lämplig behovsbostad. Bärande för att fler ska få tag på en bostad är att vår föreslagna hyresgaranti ska ersätta de kommunala bolagens höga inkomstkraV när det kommer till behovsbostäder.

Behovsbostäder är en lösning för människor som har svårt att ta sig in på den ordinarie bostadsmarknaden. Systemet är beroende av att bostäderna återvänder till systemet. Det innebär att den som hyr ut tar på sig en risk som inte kan kompenseras genom högre hyra. Därför ska behovsbostäder enbart gå att skrivas på av en enskild person, eller par med barn. Det finns ingen rätt att överlåta lägenheten. Det ska heller inte finnas någon rätt att hyra ut lägenheten i andra hand eller att byta lägenheten. När den person som är knuten till kontraktet inte vill bo kvar, eller kontraktet löper ut, återgår lägenheten till det sociala bostadsbeståndet.

Behovsbostäder utan byggsuventioner

De förslag om behovsbostäder som vi presenterar i det här programmet är inte beroende av statliga suventioner. I grunden är Liberalerna kritiska till att staten ger produktionsstöd som stör fria marknader och som använder skattepengar på ett ineffektivt och oansvarigt sätt. Att helt basera ett system med sociala bostäder på nyproduktion är både dyrt och innebär att behovsbostäder enbart kan skapas där nya bostäder byggs. Vi föreslår istället att flödet av behovsbostäder ska styras genom förmedling av det befintliga hyrda beståndet. Genom att skapa en social kvot i förmedlingen av de kommunalt förmedlade bostäderna, skapar vi ett starkt flöde av lägenheter med relativt låg hyra in i ett socialt bostadsbestånd.

Förslagen är i linje med den utveckling som finns i länder som har en historia av Social housing. Allt färre länder använder suventioner och allt fler går mot system med krediter eller andra typer av stöd än produktionssuventioner.⁷⁴ I Norge finns exempelvis Statliga Husbanken som ger krediter och bidrag till kommuner som ordnar boende för

73 The embeddedness of inclusionary housing in planning and housing systems: insights from an international comparison (2013), George de Kam, Barrie Needham & Edwin Buitelaar, Journal of Housing and the Built Environment

74 RICS (2014)

personer som behöver socialt stöd.⁷⁵ Ett liknande system med statliga krediter skulle kunna öka möjligheterna för fler kommuner att själva utöka sitt bestånd med behovsbostäder, samtidigt som statens finansiella åtaganden hålls låga.

En grund för att Sverige ska kunna införa någon form av sociala bostäder är att dessa faller inom den EU-rättsliga lagstiftning som styr social housing. Därför är det viktigt att vi bygger ett slutet system där behovsbostäder förblir behovsbostäder även när kontraktet övergår till nästa hyresgäst. Det innebär att hyresvärdarna kommer att ha ett bestånd med vanliga hyresrätter och ett parallellt bestånd i samma fastigheter med bostäder som är behovsbostäder. Bostäder som fått statligt eller kommunalt stöd ska fortsatt gå till de mest behövande, inte till det allmänna bostadsmarknaderna. Eftersom att modellen för behovsbostäder följer EU-lagstiftningen så öppnas det dessutom upp för sociala obligationer från Europeiska centralbanken.⁷⁶

Ett sådant system där bostäder som fått någon form av offentligt stöd fortsatt används till sociala ändamål lider också en mindre risk att skapa ressentiment i det befintliga beståndet.⁷⁷

En mer ändamålsenlig bostadsförmedling

En bidragande orsak till trångboddhet är att det är svårt för årsrika och unga vuxna att hitta en lämplig bostad att flytta till. En rak bostadskö är på många sätt rättvis, men gör det tyvärr också svårt för många att få en bostad när de behöver en. Att skapa en bättre matchning skulle innebära att vi bättre nyttjar det befintliga beståndet av bostäder så att fler kan hitta en lämplig bostad.

Två orsaker som är drivande för att många grupper diskvalificeras från allmännyttan är: inkomstkrav och förmedlingsprinciper. När det kommer till inkomstkraven skiljer sig dessa mellan olika kommunala bostadsbolag, men gemensamt är att många inkomstgrupper de facto diskvalificeras från allmännyttan. En sammanställning av inkomstkraven som gjordes 2014 visar exempelvis

75 Rapport om förmedling av hyresrätter från Riksdagens utredningstjänst (2020), Dnr 2020:365

76 En social bostadssektor i Sverige (2020), Fores

77 The embeddedness of inclusionary housing in planning and housing systems: insights from an international comparison (2013), George de Kam, Barrie Needham & Edwin Buitelaar, Journal of Housing and the Built Environment

att nästan hälften av de kommunala bolagen inte godkände kapitalinkomster eller handikappersättning som inkomst. Många tillät inte ens pension eller studiemedel som inkomst.⁷⁸ Att offentligt finansierade bostäder stänger ute en stor andel av befolkningen är i grunden ett systemfel som behöver åtgärdas genom stöd till individer som hyr, hyresgarantier som minskar risken för hyresvärdarna, och krav från de kommunala bostadsbolagen.

Förmedlingen av de kommunala hyresrätterna är varken ändamålsenlig eller effektiv. Många ser bostadskön som en form av bostadsförsäkring, och långa köer i våra storstäder stänger ute människor som har lågt socialt kapital. Idag finns det exempelvis fler bostäder per person än vad det gjorde vid slutet av miljonprogrammet, trots att bostadsköerna är betydligt längre idag. Samtidigt är effektivitetsförlusterna som bostadskön bidrar till uppemot 10 miljarder per år, samtidigt som det är de mest välbärgade familjerna som gynnas av detta system.⁷⁹ Förmedlingen av bostäder måste ändras för att kunna uppfylla socialpolitiska mål och vara rättvis mellan människor med olika bakgrunder.

För att utforma ett rättvist system för förmedlingen av förstahandskontrakt så måste det ställas upp tydliga mål om vad ett sådant system ska åstadkomma. De cirka 300 stycken kommunala bostadsbolag som finns i kommunerna, och deras förmedlingstjänster, har goda förutsättningar att utformas på ett sätt som bättre motverkar segregation och ger en rättvisare fördelning av förstahandskontrakt.

Det finns många olika system för att förmedla hyresrätter i Sverige. Bland de kommunala bostadsbolagen är det 15 kommuner som använder en bred bostadsförmedling, 33 använder någon form av bostadsportal och i 255 kommuner ansvarade det kommunala bostadsbolaget över en egen kö.⁸⁰ När resurser är knappa och måste fördelas på något sätt utanför den ordinarie marknaden är det grundläggande att den fördelningen är effektiv och uppfyller andra socialpolitiska mål som minskad segregation, minskad trångboddhet, minskad hemlöshet och

78 Allmännyttan och jämlikheten: Svensk bostadspolitik vid vägskäl? (2020), Martin Grandér, SNS Förlag

79 En hyresmarknad i kris, Fredrik Kopsch, SNS förlag, 2020

80 Rapport om förmedling av hyresrätter från Riksdagens utredningstjänst (2020), Dnr 2020:365

ökad inkludering.

De raka bostadsköer som används för att förmedla hyresrätter i de ovannämnda förmedlingssystemen är direkt kontraproduktiva. ”När lägenheter förmedlas genom kötid, svarthandel och kontakter är det de rikaste hushållen som gynnas”⁸¹ och de som redan står utanför som missgynnas. De som ges möjlighet att skaffa en bostad är de som redan har högt socialt kapital, medan exempelvis unga, invandrare och svenskar som flyttar inom landet, får svårt att skaffa ett förstahandskontrakt utan att använda egna kontakter. I Boverkets rapport om boendesituationen för nyanlända så lyfts bland annat en ändrad bostadskö som ett av de viktigaste policyförslagen.⁸²

I nuläget finns det en möjlighet för kommuner att fördela en mindre andel av bostäderna till särskilda grupper genom en social förtur. 2019 saknades det dock helt sociala förturer i 75 kommuner. Dessa förtursbostäder går idag främst till nyanlända. Hemlöshet och trångboddhet är ovanliga orsaker till att få en lägenhet genom en social förtur.⁸³ Rådande lagstiftning behöver förändras om det ska gå att använda sociala förturer till fler människor med olika särskilda behov.

Samtidigt är det viktigt att politiken är långsiktig och pålitlig. Att ta bort bostadsköerna skulle innebära stora konsekvenser för hundratusentals svenskar som har planerat sina liv med bostadskön i beaktande. Därför föreslår vi inte att rådande ordning med rak kö i många förmedlingar ska avskaffas, utan kompletterar nuvarande kö med en social kvot som påverkar flödet av förmedlade bostäder utan att människors insamlade ködagar går förlorade.

För att få till en bättre förmedling av bostäder måste vi ändra i Bostadsförsörjningslagen. Förslagen som vi lyfter fram i det här programmet innebär bland annat att kommunerna själva ska kunna bestämma vilken andel av alla förmedlade bostäder som blir behovsbostäder. Förändringen gör att kommunernas ges möjligheten att hjälpa de som har svårast att komma in på bostadsmarknaden att få en bostad.

81 Ett alternativ till dagens bostadsköer (2020), Fredrik Kopsch, Fores

82 Boendesituationen för nyanlända - Slutrapport (2015), Boverket

83 Rapport om förmedling av hyresrätter från Riksdagens utredningstjänst (2020), Dnr 2020:365

Genom att underlätta för människor att själva kunna köpa en bostad, och genom att liberalisera hyresmarknaden, skapar vi goda förutsättningar för att öka bostadsbeståndet över tid. Vår modell för behovsbostäder ser därutöver till att ingen faller mellan stolarna. Sverige ska vara starkt nog att garantera att alla kan skaffa en bostad.

Liberala förslag för en modell med behovsbostäder som bryter boendesegregation

29. Behovsbostäder – en ny boendeform som fördelas efter behov. Dagens bostadsmarknad med höga priser i det ägda beståndet och förmedling primärt efter kötid i det hyrda beståndet cementerar segregation snarare än bryter den. Den generella bostadspolitik har aldrig tidigare fungerat sämre när det kommer till att ge förutsättningar för människor med låg betalningsförmåga att hitta en bostad.⁸⁴ Därför föreslår Liberalerna en ny boendeform – behovsbostäder – som ger kommunerna möjlighet att, genom en social kvot, förmedla en andel av deras bostäder till utsatta grupper. En bostadsform som ger de svagaste på bostadsmarknaden en bättre chans att få en bostad.

Som ett komplement till den allmänna bostadssektorn skapas en särskild bostadssektor med behovsbostäder. Bostäderna ska bestå av nybyggda behovsbostäder och hyresrätter i det befintliga beståndet som ombildas till en särskild bostad genom en social fördelningskvot i bostadsförmedlingen. När en bostad väl är ombildad till en behovsbostad ska den vara stadigvarande i det sociala bostadsbeståndet för att vi kontinuerligt ska ha en möjlighet att bygga upp en stark social bostadssektor.

30. Insprängda lägenheter av bra kvalitet, men inga slumbostäder eller slumkvarter.

I Sverige har vi idag alla kännetecknen av dålig social housing som har funnits i många länder runt om i världen. Stigmatiserande områden och fastigheter enbart menade för mindre bemedlade är ett av de största misslyckandena i andra

84 Allmännyttan och jämlikheten: Svensk bostadspolitik vid vägskäl? (2020), Martin Grander, SNS Förlag

länders modeller för social housing,⁸⁵ men samma problem finns i många av miljonprogramsområdena. Vi föreslår istället en modell där behovsbostäder kan finnas blandade med hyresrätter och bostadsrätter i vanliga fastigheter och att bostäderna ska vara spridda över hela kommuner, men inte alls byggas i utsatta områden.

Bostäderna ska hålla samma kvalitet och möta samma krav som för andra bostäder. Hyran för behovsbostäder ska vid kontraktets ingång vara densamma som lägenheten haft tidigare om den ombildats från en hyresrätt. Vid nyproduktion av behovsbostäder sätts den i samma nivå som liknande behovsbostäder i området. Om det inte finns behovsbostäder i området sätts hyran i nivå med liknande hyresrätter. Framtida hyreshöjningar ska vara knutna till ett lämpligt index som bibehåller en likvärdig hyresnivå över hela kontraktstiden. För dem som inte har möjlighet att betala hyran ska det finnas stöd i form av bostadsbidrag, boendetillägg och hyresgaranti.

31. Varje kommun bestämmer andelen förmedlade behovsbostäder efter kommunens situation och förutsättningar.

Bostäderna med de lägsta hyrorna är ofta de som har förvaltas under en lång tid av allmännyttan. Allmännyttan behöver användas bättre för att utsatta grupper ska kunna komma åt attraktiva och billiga bostäder och för att bekämpa segregationen. Det finska systemet fungerar väl, men rekommendationer som har lyfts för att göra systemet bättre är bland annat att höja den sociala kvoten i bostadsförmedlingen till en tredjedel.⁸⁶ Vi föreslår att varje kommun, som också bär på bostadsförsörjningsansvaret, ska sätta en kvot som innebär att en påtaglig andel av förmedlade hyresrätter omvandlas till behovsbostäder utefter lokala behov och förutsättningar.

Allbolagen behöver också ändras för att möjliggöra för kommunala bostadsbolag att hyra ut bostäder både som behovsbostäder och med sociala kontrakt. Målsättningen på lång sikt är att andelen behovsbostäder ska täcka behovet för dem som lever upp till de krav som ställs för att få

en behovsbostad.

32. Inga behovsbostäder i utsatta områden. Behovsbostäder ska inte bidra till att den ofrivilliga segregationen i Sverige ökar. Boendesegregation är huvudorsaken till skolsegregation och är den ledande orsaken till att parallella samhällen växer fram i våra förorter. Genom att placera alla behovsbostäder utanför dessa områden skapar vi förutsättningar att på riktigt motverka boendesegregationen och få en bättre fungerande mångfald i alla stadsdelar.

33. Behovsbostäder ska förmedlas till utsatta grupper efter behov. Det finns olika anledningar till att människor hamnar i utsatthet. Men gemensamt har de i att de har ett behov av en bostad och inte har möjlighet att få en bostad på den ordinarie bostadsmarknaden. Behovsbostäder ska förmedlas efter behov, till personer som innefattas av någon av följande fyra kategorier:

- risk för akut hemlöshet
- våldsutsatthet eller risk att utsättas för våld
- svag ekonomi
- extrem trångboddhet
- medicinska behov

För att systemet ska bli transparent och rättvis som möjligt ska nationella riktlinjer tas fram för vem som ska prioriteras till de tillgängliga lägenheterna. Besluten om tilldelning av behovsbostäder ska ske genom den kommunala förvaltningen eller den som en kommun pekar ut som behörig att ta beslutet. Besluten ska tas utifrån tydliga och rättvis premisser baserade på de kriterier som vi föreslår ovan. Möjligheten till bostadstillägg och bostadsbidrag ska finnas kvar även om man bor i en behovsbostad. Alla tilldelsbeslut ska vara fullt transparenta om vilka grunder som beslutet fattades från för att förhindra att systemet missbrukas.

Som grund för vilken bostad som en person kan tilldelas genom det här systemet ska hänsyn tas till storlek på familj och områden som ligger lämpligt i förhållande till den sökandes behov och livssituation. Det ska inte gå att söka en specifik lägenhet i systemet. Det är förmedlingen i respektive kommun som kommer att erbjuda en specifik lägenhet till den sökande med störst behov av lägenheten.

⁸⁵ The embeddedness of inclusionary housing in planning and housing systems: insights from an international comparison (2013), George de Kam, Barrie Needham & Edwin Buitelaar, Journal of Housing and the Built Environment

⁸⁶ National strategies to fight homelessness and housing exclusion (2019), European Social Policy Network (ESPN)

34. Ingen tvingas lämna sin behovsbostad för att de får bättre levnadsförhållanden. Inlåsnings effekter som skulle uppstå om behovsbostäder var låsta till en viss livssituation och inkomst skulle riskera att leda till att människor blir kvar i utsatta förhållanden. Skatter och lagar ska vara utformade för att underlätta för människors strävan efter ett gott liv. Aldrig för att motverka att människor skaffar ett arbete eller tar sig ur ett missbruk. Ett kontrakt för en behovsbostad går aldrig förlorat för att någon fått en bättre levnadssituation. Varje kontrakt har istället en bestämd tidshorisont där hyresgästen har rätt att bo kvar. Som huvudregel bör kontrakten gälla i minst fem år, med möjlighet för parterna att komma överens om längre perioder.

35. Ingen bytesrätt för behovsbostäder. Behovsbostäder är till för att de som står längst från bostadsmarknaden ska ha en rimlig chans att hitta en bostad, inte för att ekonomiskt gynna grupper som själva kan få ett boende. De kommer därmed att ha ett begränsat besittningsskydd. För att motverka problem med svarthandel hyrs dessa lägenheter ut utan bytesrätt och utan rätt till andrahandsuthyrning.

36. Möjlighet att kravställa behovsbostäder i nyproduktion i icke utsatta områden och ett system för att få till behovsbostäder i det befintliga privata hyresbeståndet. Vi vill skapa förutsättningar för att människor med olika bakgrund ska kunna bo i samma områden, och ett starkt inflöde av nya lägenheter till det sociala bostadsbeståndet. Kommuner ska i framtida markförsäljningar för nyproduktion kunna ställa krav om att en viss andel av bostäderna blir behovsbostäder i bostadsprojekt som omfattar fler än 100 bostäder.

Som alternativ till att skapa nya behovsbostäder i nyproduktionen ska kommunerna och byggaktörerna kunna komma överens om att ett visst antal befintliga hyreslägenheter omvandlas till behovsbostäder i samband med markköp. Genom den här möjligheten skapar vi förutsättningar för behovsbostäder i hela det befintliga beståndet och för nyproduktion både inom de kommunala bostadsbolagen och bland de privata aktörerna.

37. Statliga lån till nyproduktion av behovsbostäder både till de kommunala bostadsbolagen och till de privata.

Offentligfinansiellt stöd till behovsbostäder ska ske genom lån som ska betalas tillbaka, inte genom byggsubventioner. Parallellt med de sociala krediter som Europeiska Centralbanken erbjuder ska också svenska staten se till att det finns möjlighet att låna för projekt med behovsbostäder.

38. Trygga bostadsbolag som hyr ut behovsbostäder genom en statlig hyresgaranti. För att minska den risk som bostadsbolag tar på sig när de bygger och förmedlar behovsbostäder ska staten erbjuda en hyresgaranti för hyresgäster i behovsbostäder och de som tecknar sociala kontrakt. Systemet ska vara självfinansierat genom en riskpremie utformad efter systemets långsiktiga kostnader. Om hyresgästen inte kan betala får hyresvärdens ersättning för förlorade hyresintäkter. Vid betalningssvårigheter ska kontraktet ses över tillsammans med socialtjänsten och sägas upp om hyresgästen inte uppfyller sin andel av avtalet. Socialtjänsten ska bistå med boendetillägg, bostadsbidrag och andra stöd som hyresgästen har rätt till och medverka vräkningsförebyggande i den här processen.

Behovsbostäder kommer inte att vara en boendeform uteslutande för människor i behov av ekonomiskt stöd, men många av de som erbjuds en behovsbostad kommer att ha problem med att nå upp till höga inkomstkrav. Genom att räkna in all inkomst i bedömningen av betalningsmöjligheten så granskas hyrestagarens faktiska betalningsförmåga, med alla de stöd som hyrestagaren har rätt till inräknade. Den statliga hyresgarantin ska garantera att hyresvärdar som har sociala kontrakt eller behovsbostäder inte går miste om intäkter i de fall som hyresgästen misslyckas med sina betalningar. Stödet ska vidgas för att även kunna ges till personer som idag uppbär försörjningsstöd.

39. Fördelning av bostäder för våldsutsatta genom ett nationellt samarbete. Våld i nära relationer är ett allvarligt samhällsproblem. En stor del av våldet är riktat mot kvinnor och barn, det sker oftast i hemmet och våldet utövas oftast av män i en nära relation. Även män utsätts för våld och den här typen av våld förekommer i alla åldersgrupper. Våldsutsatta har svårt att hitta rätt bland olika enheter i kommun och svenska myndigheter. Situationen är svår för våldsutsatta

ta och många får bo kvar på skyddade boenden längre tid än nödvändigt. Arbetet med att fördela bostäder till våldsutsatta måste fungerade effektivt, samordnat, kompetent och förebyggande. I många fall behöver personen eller familjen i fråga söka sig till en annan ort för att få skydd.

Kompotten, som samordnas av Länsstyrelsen i Östergötland, är ett nätverk av ett antal kommuner som genom avtal förbundit sig att ta emot våldsutsatta kvinnor och barn som inte kan bo kvar i hemkommunen. Alla våldsutsatta i hela Sverige måste ha möjlighet att lämna sin kommun om deras säkerhet kräver det. Det måste bli obligatoriskt för alla kommuner att delta i nätverk där det, enligt Östergötlands modell, blir lättare för våldsutsatta att få en bostad i en kommun där denne kan vara säker och trygg.

Ingen ska behöva utsättas för våld. Vi föreslår att ny lagstiftning för att säkra att varje kommun gör vad som krävs för att det ska finnas ändamålsenliga bostäder, om det behövs: också i andra kommuner, för dem som är utsatta för våld i hemmet. Genom att lära av Östergötland kan vi utöka skyddet till dem som idag är som mest utsatta och stärka skyddet för varje människas kroppsliga rättigheter.

40. Alternativ till rak kö för hyresrätter. Det finns många fördelar med en bostadskö. En rak kö är lätt att förstå, rättvis för dem i systemet och lätt att administrera. Samtidigt är det resursstarka hushåll som har flest ködagar. Utöver systemet vi föreslår med en social förmedling av behovsbostäder behöver vi också se över hur förmedlingen av hyresrätter kan bli mer ändamålsenligt. Genom att tillåta kommuner att ta fram alternativ till raka kösystem för förmedling av hyresrätter kan också matchningen på hyresmarknaden bli bättre och trångboddheten minska. Detta öppnar exempelvis upp för förstärkta förturssystem i kommunerna, som kan förmedla bostäder till olika åldersgrupper, personer som bor i utsatta områden eller inrätta särskilda köer för bostäder som redan är bostadsanpassade. Vi föreslår att lagstiftningen ändras så att fler socialt utsatta ska kunna tillgodoses en bostad genom social förtur i de kommunala bostadsköerna. Dessa system måste vara transparenta och utgå från tydliga premisser för att motverka korruption och missbruk.

4. EN NATIONELL HEMLÖSHETSSTRATEGI

Hemlöshet är en av de mest extrema formerna av utsatthet. Ett starkt välfärdsland som Sverige är starkt nog att se till att ingen människa ska behöva sova på gatan. Hemlöshetspolitiken har varit underprioriterad alldeles för länge. Det är dags för en nationell hemlöshetsstrategi som samordnar arbetet med ett skyddsnät för samhällets svagaste.

Hemlösheten ökar och andelen hemlösa som inte passar in i det traditionella sättet att koppla hemlöshet till missbruk och sociala problem har blivit större. Bland de som hamnat i hemlöshet är det många som har en bakgrund i utsatta områden, och det är ofta där som personen åter hamnar, om den lyckas etablera sig i en bostad igen. Det är ett tecken på en djup social segregation som måste motverkas från flera håll. Att lyfta fler ur hemlöshet är en viktig del i att lyfta de människor som bor i de utsatta områdena.

Samtidigt som Liberalernas politik vidgar gruppen människor som själva ges möjlighet att hitta en bostad, och utöver det vill inrätta en social bostadspolitik för dem som riskerar att hamna i hemlöshet, så behövs det även en politik för människor med olika form av problematik som hamnat i hemlöshet eller som behöver stöd för att behålla en bostad.

Hemlöshet är ofta en manifestation av extrem fattigdom. 2017 (senast Socialstyrelsen mätte antalet hemlösa) hade Sverige 33 250 hemlösa, ett antal som blivit det högsta i Norden och som

ökar.⁸⁷ 2017 valde 20 procent av socialtjänsterna att inte svara på Socialstyrelsens enkäter om hemlösheten. Hemlösheten har också ändrat skepnad under 2000-talet. 2005 led uppskattningsvis 80 procent av hemlösa av social problematik, som missbruk och psykisk ohälsa. Idag är den andelen runt 60 procent.⁸⁸ Det har växt fram en ny typ av hemlöshet som vi är illa rustade att hantera.

Att Sverige är det landet i EU där utrikesfödda löper näst störst risk att hamna i fattigdom⁸⁹ gör också att frågan om hemlöshet får en tät koppling till integrationspolitiken. Hemlösheten bland familjer har ökat i samband med flyktingvågen 2015, vilket innebär att hemlöshetsproblemen innebär en större risk för barn i Sverige än på mycket länge. Vi ska minska hemlösheten. En väl fungerande integrationspolitik där alla får en rimlig chans att hitta en egen bostad och egen försörjning är en grundläggande del i det arbetet.

Civilsamhället är livsviktigt för att motverka hemlöshet och hjälpa de som är i akut behov av stöd. Stockholms stadsmission och Svenska kyrkans arbete för att stödja de som har det allra svårast är nämnvärda och behöver ha de stöd som de kan få av samhället för att fortsätta bedriva sina insatser. Men det behövs också ett

87 Hemlöshet 2017, omfattning och Karaktär (2017), Socialstyrelsen

88 Allt fler hemlösa i bostadsbristens Sverige (2020), Ebba Arnborg, Forte Magasin

89 Non-EU citizens: highest risk of poverty or social exclusion 2020, Eurostat

större statligt ansvar för att se till att fler kan lyftas ur hemlöshet. Och det finns goda internationella exempel på hur en nationell hemlöshetsstrategi har gett effekt.

Utvecklingen med ett ökat antal hemlösa är inte unikt för Sverige. Hemlösheten ökar i nästan hela EU och i stora delar av USA.⁹⁰ Finland hör till ett av de få länder som under de senaste åren har lyckats vända utvecklingen och kraftigt minskat hemlösheten. Genom Y-Stiftelsen, som delvis finansieras av vinster från deras svar på Svenska Spel, jobbar de med en strategi om bostad först för att hindra att utsatta människor hamnar i än mer utsatta situationer. Det är tydligt att deras strategi har varit mer framgångsrik än många andra länder. Finland är idag det enda landet inom EU där hemlösheten minskar,⁹¹ sedan 1987 har hemlösheten minskat från 18 000 till 5 482 personer.⁹²

Stiftelsen köper och bygger bostäder för hemlösa. Idag äger stiftelsen 17 000 bostäder i 54 finska kommuner. Utöver finansieringen från finska motsvarigheten till Svenska spel erbjuder även staten krediter med låg ränta och har fått projektstöd från sociala fonder.⁹³ Vi vill ta lärdom av finska exemplet, samtidigt som vi skapar stöd för fungerande sociala stiftelser, frivilligorganisationer och bolag som redan förmedlar sociala bostäder i Sverige. Genom att skapa ett format för att finansiera, och samla privat finansiering, till civilsamhällets sammanslutningar som vill ordna boenden för hemlösa kommer vi åt problemen där de finns.

Genom att först se till att en hemlös har tak över huvudet kan också andra insatser ge större effekt. Genom Bostad Först kan en trygg miljö och en egen adress skapa möjligheter för att förbättra hälsan, få ett bättre socialt nätverk och långsiktigt till att personen hamnar i arbete. Mål som också ökar chansen att i framtiden kunna behålla ett eget boende utan att få externt stöd.⁹⁴ En studie från Chicago visade att Bostad Först ledde till att

den totala kostnaden för att hjälpa en som blivit hemlös minskade med 6 300 amerikanska dollar.⁹⁵

Bostad först behöver genomsyra hur vi arbetar med hemlöshet, samtidigt som det måste finnas en plan för hur mer akuta lösningar kan ordnas för dem som är hemlösa. En tak-över-huvudet-garanti ska gälla i hela Sverige. Det är alltid bättre att någon får temporär hjälp med ett boende än att den tvingas sova på gatan.

Vid en första anblick kan ett system där fler får stöd att hitta ett mer långsiktigt boende ge sken av att innebära stora kostnadsökningar för det offentliga. Tvärtom är korta lösningar med särskilda hyrda boenden och hotellrum betydligt dyrare för kommunerna än vad de kommunala bolagens bostadsbestånd är. En hotelnatt eller akutboende kostar ofta mellan 1 000 och 4 000 per natt.⁹⁶ Hemlösheten i Sverige är högst i Norden, och de sociala kontrakten är onödigt dyra lösningar för kommunerna; det behövs en bredare social boendelösning för människor som riskerar att hamna i hemlöshet.^{97 98}

Samtidigt som vi behöver höja ambitionerna för att hjälpa de som befinner sig i hemlöshet måste vi också höja ambitionerna för den förebyggande verksamheten. Att hindra människor från att hamna i hemlöshet är fortfarande det viktigaste sättet att långsiktigt minska hemlöshet. Viktiga delar i en sådan strategi innefattar en inkluderande och fungerande bostadssektor.⁹⁹

Med de förslag om behovsbostäder som vi presenterar i det här programmet kan vi hjälpa många som riskera hemlöshet. Det kommer dock fortfarande att finnas ett behov av att ha en särskild modell för dem som är allra mest utsatta och ofta redan befinner sig i hemlöshet.

För att vända den här utvecklingen vill vi se ett ökat statligt ansvar över hemlöshetsbekämpningen. Det måste finnas en strategi som både hjälper

90 Homelessness is not inevitable and can be solved – these cities show us how (2019), Jon Henley, The Guardian

91 Rapport om Finska Y-stiftelsen. Bostäder. Hemlösa (2020), Riksdagens utredningstjänst Dnr: 2020:364

92 National strategies to fight homelessness and housing exclusion (2019), European Social Policy Network (ESPN)

93 Rapport om Finska Y-stiftelsen. Bostäder. Hemlösa (2020), Riksdagens utredningstjänst Dnr: 2020:364

94 Hemlös 2019 (2019), Stockholms stadsmission

95 Reducing and Preventing Homelessness: A Review of the Evidence and Charting a Research Agenda (2019), William N. Evans, David C. Phillips, Krista Ruffini

96 Allt fler hemlösa i bostadsbristens Sverige (2020), Ebba Arnborg, Forte Magasin

97 Var går anständighetens lägsta gräns? (2019), DN, Lars Swärd

98 Socialtjänsten har blivit en allt större hyresvärd (2019) DN, Fredrik Samuelson

99 Reducing and Preventing Homelessness: A Review of the Evidence and Charting a Research Agenda (2019), William N. Evans, David C. Phillips, Krista Ruffini

socialt och strukturellt hemlösa. Vi föreslår en nationell strategi för bostad-först som ska utgå från att hemlösa får en bostad i samband med att de får hjälp. Vi föreslår också grunden för en finansiering av en nationell hemlöshetsstiftelse, med inspiration från den finska modellen, och förslag för en modell av finansiering för fler organisationer som fristående kan bemöta hemlösheten i olika delar av landet.

Liberala förslag för en nationell hemlöshetsstrategi

41. Ingen ska behöva vara hemlös - en nationell strategi mot hemlösheten.

Den akuta hemlösheten innebär tragedier och maktlöshet för den drabbade individen. Det behövs ett bättre och mer kostnadseffektivt system som når ut till alla som riskerar att hamna i akut hemlöshet. I Finland har den nationella strategin mot hemlöshet varit central för deras framgångar med att minska hemlösheten,¹⁰⁰ detsamma kan ske i Sverige.

Tak över huvudet ska vara en rättighet. Sverige behöver en samlad och nationell politik för att hjälpa människor i hemlöshet. För det krävs det kunskap som idag saknas. Hemlöshet måste mätas på samma sätt i alla kommuner för att det ska finnas tillförlitlig information i arbetet med hemlöshetsstrategin. Socialstyrelsen bör få i uppdrag att årligen göra kartläggningar av hemlöshet och riskgrupper i Sverige.

42. Bostad-först och tak över huvudet-garanti. Att hitta ett fast arbete, eller ta sig ur sociala problem är extremt svårt utan att ha en fast bostad. Därför vill vi se ett nationellt bostad-först program där man arbetar efter modellen om att hemlösa först får hjälp med en tillfällig fast bostad, samtidigt som andra insatser sätts in för att personen i fråga ska komma på fötterna igen. Arbetet ska ske genom: en nationell hemlöshetsstrategi med tydliga riktlinjer och mål, en nationell stiftelse som finansierar boenden till hemlösa, men fortsatt huvudsakligen med varje kommun som ansvarig för att verkställa hemlöshetsarbetet i respektive kommun. Statligt stöd och vägledning, men med fortsatt lokalt ansvar.

Som ett komplement till bostad-först, som ska

100 National strategies to fight homelessness and housing exclusion (2019), European Social Policy Network (ESPN)

stödja de som befinner sig i en akut hemlöshets-situation, behöver vi också få till en nationell tak-över-huvudet-garanti som garanterar att ingen ska behöva sova på gatan.

43. En nationell stiftelse som finansierar civilsamhällets bostäder för hemlösa.

Med inspiration från Finland ska vi bilda en nationell icke-vinstdrivande stiftelse som har som uppgift att finansiera bostäder och fastigheter som stadigvarande ska gå till hemlösa. Stiftelsen bör arbeta över hela landet och se till att socialtjänsterna kan erbjuda bostäderna till personer som är hemlösa eller riskerar att bli hemlösa. Tilldelningen ska ske efter behov samt social och ekonomisk situation. Lägenheterna hyrs ut genom sociala kontrakt med respektive kommun som förstahandshyresgäst och borgenär.

Byggnade av bostäder som ska användas för sociala kontrakt bör ha samma förmåner och grundläggande hyressystem som den modell med behovsbostäder som Liberalerna föreslår i denna rapport. Precis som i Finland bör intresserade kommuner och regioner, fastighetsägarorganisationer, byggorganisationer, byggfack samt organisationer som arbetar med utsatta grupper, befintliga stiftelser som arbetar med hemlöshet och andra intressenter som visar intresse bjudas in till att bli medgrundare och/eller finansiärer av bolaget.

44. Låt Allmänna arvsfonden finansiera arbetet mot hemlöshet.

Vi vill bredda Allmänna arvsfondens uppdrag till att även kunna ge anslag till stiftelser och organisationer som erbjuder bostäder till hemlösa och människor som riskerar att hamna i hemlöshet. Stödet ska kunna användas till att finansiera bostäder särskilt till människor som riskerar hemlöshet. Även organisationer som ger stödinsatser till hemlösa bör ha möjlighet att söka stöd hos arvsfonden.

45. Sociala kontrakt ska kunna omvandlas till behovsbostäder eller vanliga hyreskontrakt.

Målet med behovsbostäder för människor som behöver särskilt stöd är att dessa ska kunna komma på fötter och återigen bli självständiga. Att ha möjligheten att omvandla ett socialt kontrakt till ett ordinarie kontrakt gör övergången till självständighet och självförsörjande lättare och sparar pengar för de kommuner som inte längre behöver subventionera boende. Liknande

system finns i exempelvis Finland där hemlösheten minskat som mest i EU.

Kommuner ska, genom de kommunala bostadsbolagen, då det är möjligt, omvandla sociala kontrakt till bestående hyreskontrakt eller behovsbostäder i de fall där personen i fråga anses kunna klara av att vara hyresgäst självständigt.

46. Ett gemensamt sätt att mäta hemlösheten. För att bekämpa problem behövs det rätt faktaunderlag för att korrekt underbyggda beslut ska kunna tas och att insatser ska kunna följas upp. Idag finns det inte ett enhetligt sätt att mäta och jämföra hemlöshet i hela Sverige. Malmös egna rapportering visar exempelvis att de har cirka 60 hemlösa per 10 000 invånare. Socialstyrelsen rapporterar att det rör sig om nästan 100 personer per 10 000 invånare.¹⁰¹ För att få till ett starkt nationellt samarbete mot hemlösheten så måste vi också se till att det finns ett gemensamt sätt att mäta hemlöshet i hela Sverige.

47. Varje kommun ska ha en handlingsplan för vräkningsförebyggande arbete. Hemlöshet börjar ofta med en vräkning. Genom att se till att en person som har problem att betala hyran, eller har andra hinder för att tillåtas bo kvar i en lägenhet, får det stöd som personen behöver tidigt går det att långsiktigt minska det stöd som människor behöver och genom att begränsa antalet som blir hemlösa. Varje kommun ska ha en handlingsplan för hur de arbetar för att minska antalet vräkningar och de kommunala bostadsbolagen ska ha som regel att aldrig vräka en barnfamilj som riskerar att hamna i hemlöshet.

¹⁰¹ Hemlöshet 2017, omfattning och Karaktär (2017), Socialstyrelsen

5. FLER SKA KUNNA ÄGA SITT BOENDE

Att äga sitt eget boende innebär en stor frihet och självständighet. Det ägda boendet skapar en trygghet och ger människor makt över sina egna liv. Liberalerna har inga åsikter om det är bättre att hyra eller äga sitt boende – men vi vill ta bort politiska hinder för både det ägda och hyrda boendet. Många utsatta områden är i särskilt stort behov av fler ägda bostäder som gör att människor som vill äga sitt boende i större grad stannar i stadsdelen även om de får en starkare ekonomi som tillåter bostadsköp. Hyresrätten är, över ett liv, den dyraste boendeformen. Det är inte rättvist att det huvudsakligen är människor med svag ekonomi som tvingas bo i den dyraste boendeformen. Vi presenterar i det här kapitlet ett samlat grepp för att fler av de som bor i de utsatta områdena ska ha möjlighet att äga sitt boende.

I utsatta områdena är det ofta hyresrätten som dominerar. Den som har möjlighet att köpa sitt boende måste ofta flytta till en annan stadsdel. I de utsatta områdena är det drygt 45 procentenheter fler som bor i hyresrätt än hur det ser ut i övriga Sverige. I särskilt utsatta områden bor hela 78,8 procent i hyresrätt och enbart 1 procent i äganderätt.¹⁰² Det är ett stadsplaneringsmisslyckande som leder till att människor som har råd att köpa en bostad ofta lämnar utsatta områden och att färre människor som har möjlighet att köpa en bostad väljer att flytta till utsatta områden. När någon äger en bostad, och är mån om att värdet på bostaden stiger över tid, skapas goda incitament att ta hand om sitt närområde och

delta i civilsamhället. Det ägda boendet skapar förutsättningar både för ansvar och frihet.

Trots att det är en mindre andel som äger sitt boende i Sverige än i många av våra grannländer är det fortfarande många som vill äga sitt boende. Ungefär tre fjärdedelar av svenskarna föredrar att äga sitt boende.¹⁰³ Det är inte märkligt. För den som äger är det en väg att bygga upp ekonomisk trygghet. På längre sikt är ett eget ägt boende generellt sett ett billigare alternativ än att hyra. Månadskostnaden för en bostadsrätts-fyra är nästan 2 800 kronor lägre i månaden än en hyresrätt.¹⁰⁴ För samhället är det en möjlighet till att sluta klyftor. Att hindra människor som känner sig hemma i ett utsatt område från att äga sitt boende riskerar därför också att cementera utanförskap.

Att villor, äganderätter och bostadsrätter är självförsörjande marknader som driver på utbudet av bostäder får också positiva effekter för alla som vill ha en bostad. Genom att skapa goda förutsättningar för fler att ha möjligheten att äga sitt boende ökar det totala utbudet på bostäder samtidigt som antalet människor som konkurrerar om en hyresrätt eller behovsbostad minskar. I de utsatta områdena är effekten av ägda boenden ofta att det i allmänhet bor människor där med högre humankapital och som i högre grad har arbete och utbildning än i de delområden som uteslutande består av hyresrätter.¹⁰⁵

¹⁰³ Här är svenskarnas drömbostad, (2018), Hans Bolander, DI

¹⁰⁴ SCB (2017)

¹⁰⁵ Förorten, Ett Samhällsvetenskapligt reportage (2020). Peter Esiasson, Timbro Förlag

¹⁰² Fakta för förändring (2019), Stiftelsen The Global Village

Bristen på bostäder är en av de mest begränsande faktorerna för Sveriges ekonomiska utveckling.¹⁰⁶ Samtidigt som utvecklingen av vår välfärd blir långsammare till följd av begränsande lagstiftning som hindrar byggandet av fler bostadsrätter och äganderätter innebär också begränsningarna hinder i människors liv. Människor som får säga nej till drömutbildningen eller drömjobbet för att de inte lyckas hitta en bostad. Det vill vi ändra på. Vi vill lätta på kvävande kreditrestriktioner och skapa möjligheten för fler att äga sitt boende.

De som drabbas hårdast när trösklarna till bostadsmarknaden är för höga är de som redan står långt från bostadsmarknaden. Invandrare och människor som flyttar inom Sveriges gränser missgynnas av höga trösklar till hyresmarknaden samtidigt som förstagångs köpare får det allt svårare att köpa sin första bostad. Sedan 2012 har lönen som behövs för få ett lån till en första bostad ökat med nästan 6 000 kronor i månaden för unga, och mer än 10 000 kronor i månaden för årsrika i Stockholm. 2010 tog det 6 till 8 år att spara ihop till en kontantinsats om man sparade 1 500 kronor i månaden, 2018 tog det 10 till 13 år.¹⁰⁷ De som bor i våra utsatta områden har det speciellt svårt att flytta till sitt första egna boende. Som resultat av detta har utsatta områden i Stockholm en andel hushåll med hemmaboende barn över 20 år som är 18 procent högre än i övriga Stockholm.¹⁰⁸

Många av våra grannländer har någon form av skattegynnat sparande och/eller statliga lånegarantier riktade till förstagångs köpare som sänker trösklarna för unga, separerade och nyanlända att komma in på bostadsmarknaden. Det Norska *Boligspare for ungdom* innefattar båda och har lett till att Norge har en hög grad av bostadsägande och en exceptionellt hög sparkvot bland unga.¹⁰⁹ Det norska systemet för startlån innehåller villkor om att den sökande ska kunna betala ränta och amorteringar samtidigt som denne inte har tillräckliga möjligheter att få ett tillräckligt högt lån från banken, och bostaden ska vara prisvärd och ska användas för att bo i. Skulle vi inrätta ett liknande system i Sverige skulle de offentligfinansiella effekterna bli cirka

100 miljoner kronor per år, men systemet skulle också kunna avsätta medel för nedskrivningar av förfallna skulder på samma sätt som CSN gör och bli betydligt billigare.¹¹⁰

I Tyskland och Storbritannien finns liknande system. Där får de som sparar i ett särskild bosparkonto en premie som betalas av staten. Storbritannien har valt att avskaffa den typen av subventioner till sparande. I Finland finns ett system som kombinerar både startlån och förmånligt bospar.¹¹¹

Vi föreslår en liknande lösning för Sverige, som utgår från avskaffad skatt på bosparande. Detta system kan hjälpa människor utan dyra subventioner. De människor som har ett ansvarsfullt bosparande slipper de skattehinder som finns idag och ekonomiskt svaga hushåll får det lättare att spara ihop till en kontantinsats till deras första ägda bostad.

Vi vill se en ny egnahemsrörelse. En rörelse för att människor i utsatta områden också ska få möjlighet att äga och bygga ett eget hem. Ett liknande system har använts i Almere i Nederländerna där det offentliga bidragit med mark till subventionerat pris, förmånliga lån och dragning av el, vatten och avfall. Systemet resulterade i nya bostäder som hamnade på en snittkostnad på 50 000 Euro för en bostad på 40 kvadratmeter, samtidigt som medborgarna i området har fått möjligheten att bygga sitt eget hem.¹¹²



106 Country Report Sweden 2019 (2019), Europeiska kommissionen

107 Unga vuxnas ställning på bostadsmarknaden (2019), Finansinspektionen

108 Hårda fakta (2018), Stockholms handelskammare

109 Rapport om förmedling av hyresrätter från Riksdagens utredningstjänst (2020), Dnr 2020:365

110 Rapport om Bosparande från riksdagens utredningstjänst (2020), Dnr 2020:3

111 Rapport om Subventionerat bosparande och startlån (2020), Riksdagens utredningstjänst Dnr: 2020:367

112 Learning from International examples of affordable housing (2018), Shelter

Utanförskap och fattigdom ska inte gå i arv. Vi tror på ett inkluderande samhälle där födelseort eller etnisk härkomst inte ska påverka dina möjligheter att följa dina drömmar. Genom följande förslag så upprättar vi en plan för att öka den sociala rörligheten och att fler får möjlighet att äga sitt boende.

Liberala förslag för att fler ska kunna äga sitt boende

48. Hälften av bostäderna i de områden som idag är utsatta ska bestå av ägda boendeformer 2030. De som har minst i plånboken är ofta de som ofta har den dyrare boendeformen – hyresrätten. Utmärkande för utsatta och särskilt utsatta områden är bristen på privatägda bostäder. Det gör att de som vill äga sitt boende ofta lämnar området, samtidigt som boendekostnaden i allmänhet blir högre för dem som bor i utsatta områden. Genom ombildningar och nyproduktion kan andelen som äger sitt boende öka. Ett väl avvägt mål i flera områden skulle kunna vara att andelen hyresrätter inom en tioårsperiod ska minska till hälften av bostadsbeståndet.

Genom ökat ägande förstärker vi varje boendes ansvar och deltagande i sitt område – samtidigt som det skapas förutsättningar för människor i olika delar av livet, och i olika livssituationer, att bo i utsatta områden.

49. Möjliggör för fler ombildningar och värna rätten om att bo kvar i hyresrätt vid ombildning. Erfarenheter visar att det av ekonomiska skäl är svårt att få ihop de två tredjedelar av de folkbokförda som krävs för att kunna godkänna en ombildning i ett utsatt område. Eftersom den svenska folkbokföringen inte är tillförlitlig längre bör det istället vara de två tredjedelar av de som står på hyreskontrakten som ska behövas för att ombilda.

För att fler ska ges möjlighet att bo kvar med samma hyresvärd ska den enskilda hyresgästen som inte önskar delta i en ombildning såsom idag garanteras rätten att bo kvar i samma lägenhet med den nya bostadsrättsföreningen som hyresvärd, samtidigt som kommunala bostadsbo-

lag på initiativ av hyresgästen oftare ska erbjuda denne möjligheten att flytta till en annan likvärdig eller bättre lägenhet inom det egna beståndet. Genom frivilliga byten skulle också de hyresgäster som vill ombilda kunna koncentrera sig i en fastighet, vilket skulle underlätta ombildning. Kommunala bostadsbolag ska i dialog med hyresgästerna i huset som man hoppas kunna omvandla sträva efter att erbjuda bättre och mer attraktiva bostäder till hyresgästerna som vill bo kvar i hyresrätt.

50. Kommunala bostadsbolag ska erbjuda stöd till nya bostadsrättsföreningar.

Förvaltningen av en bostadsrättsförening är komplicerad och rapporter från omvandlingar i utsatta områden visar på ett behov av bättre stöd. Särskilt eftersom föreningarna oftast också blir hyresvärdar till dem som inte väljer att köpa.¹¹³ Det finns också flera fall av bedrägerier som har begåtts mot föreningar i utsatta områden. Kommunala bostadsbolag behöver i större utsträckning erbjuda den nybildade bostadsrättsföreningen att bibehålla delar av förvaltningen och stötta styrelsen under en övergångsperiod. Bostadsbolagen måste få marknadsmässig ersättning för stödet.

51. En egnahemsrörelse i våra utsatta områden.

Under första halvan av 1900-talet kämpade många liberaler för att fler i arbetarklassen skulle få möjlighet att bygga sitt egna hem. Mycket har ändrats sedan dess, men inte människors längtan efter en egen bostad. Med stöd av det startlån som vi föreslår vill vi se att det skapas förutsättningar för en egnahemsrörelse i våra utsatta områden. Människor ska ges möjlighet att, till ett relativt lågt markpris, köpa färdigplanerad mark av kommunerna för att kunna bygga ett eget boende. Detaljplanerna ska innefatta avgränsningar i höjd och mot andra bostäder, men annars vara flexibla så att varje egnahemsbyggare ges möjlighet att sätta sin egen prägel på bostaden.

52. Kommunala bostadsbolag ska vara byggaktörer för ägda boendeformer i utsatta områden.

Genom sina bostadsbolag ska kommuner aktivt arbeta för att få fram ägda boendeformer i utsatta områden. Byggandet av bostadstyper som är kraftigt underrepresenterade bör premieras där så är möjligt. Det bör särskilt

¹¹³ Modell för ombildning av hyresrätter till bostadsrätter (2019), Göteborgs stad genom AB Framtiden

gälla egna hem och radhus. Även möjligheten att bygga till bostadsrätter eller radhus på taken av befintliga hyreshus bör utredas där det är lämpligt.

53. Stärk lagen för att hindra att bostadsrättsföreningar kapas. Flera fall har uppmärksamats där bostadsrättsföreningar i utsatta områden har blivit kapade av kriminella på ett sådant sätt att medlemmarna som bor i huset inte har någon kontroll över hur fastigheten sköts eller vart föreningarnas pengar tar vägen. Det bör göras en översyn av bostadsrättslagen i sin helhet för att säkerställa ett ändamålsenligt ramverk för bostadsrättsföreningars skötsel och bostadsrätthavarnas juridiska trygghet gentemot föreningen.

54. Avskaffa det skärpta amorteringskravet. Det skärpta amorteringskravet stänger ute många som bor i utsatta områden från bostadsmarknaden genom att onödigt höga amorteringsnivåer på nya bostadslån markant höjer den boendekostnad som banken måste räkna med när de avgör hur mycket någon får låna. Det hindrar dem från att långsiktigt sänka sina månadskostnader genom att köpa sin lägenhet. Med hänsyn till att inflationstakten kontinuerligt sänker belåningsgraden på de flesta ägda boenden, och övriga amorteringskrav och kreditrestriktioner redan hindrar farligt höga belåningsgrader, bör det skärpta amorteringskravet avskaffas.

55. Hyrköpsmodell för fler ombildningar i utsatta områden. Många av våra grannländer har väl fungerande system där den som hyr en hyrköpsbostad har möjlighet att spara ihop till att köpa ut lägenheten, under tiden som den hyr bostaden. Ett svenskt system för hyrköp skulle öka flexibiliteten på bostadsmarknaden och öka möjligheten för ombildningar i områden där få har tillräckligt med kapital för att betala insatsen vid ombildning. Hyrköp i utsatta områden skulle ge fler människor möjligheten att äga sitt boende och långsiktigt stärka sin ekonomiska ställning.

56. Tillåt ombildningar till äganderätter. Äganderätt är en boendeform som innebär en större frihet för den som bor där att vara självständig. Den begränsade möjligheten för ombildningar enbart till bostadsrätter skapar onödiga hinder för fler ägarlägenheter att bildas där de kan

tillföra som mest till den befintliga blandningen av boendeformer. Därför borde det vara möjligt att ombilda från bostads- eller hyresrätt till äganderätt.

57. Statliga startlån för bostadsköpare som har svårigheter att komma in på bostadsmarknaden. Många som har god betalningsförmåga, och som har tillräckligt med kapital till en insats, får ändå inte låna tillräckligt mycket från banken för att köpa en första bostad på grund av att bankerna använder höga kalkylräntor när de gör sin kreditprövning. För att utöka möjligheten för fler att köpa en första bostad vill vi införa en möjlighet för dem som lyckats spara ihop till en insats att få ett statligt tilläggs-lån. Startlånet ska gå att använda till att köpa en äganderätt, bostadsrätt eller i en hyrköpsaffär.

Ett statligt garantilån har potential att både minska trösklarna till bostadsmarknaden och minska kreditrisken för bankerna. Systemet ska vara långsiktigt självfinansierat och utgå från erfarenheterna hur det norska systemet är hållbart både för det finansiella systemet och för enskilda människor. Genom att brygga över den sista marginalen för många att skaffa ett ägt boende skapar vi förutsättningar för att fler boenden ska produceras och att fler människor ska få en större frihet och självständighet i relationen till sitt hem.

58. Skattebefriat bosparande för förstagångsköpare. Det ska löna sig att spara och ta ansvar. Många andra länder har lyckade system med förmånliga system för sparande. Detta saknas helt i Sverige. Genom att införa ett nytt skattebefriat sparande för förstagångsköpare underlättar vi för alla som kämpar för att spara ihop till sin första bostad. Skulle den som sparar vilja ta ut pengarna till något annat ändamål ska det tillkomma en schablonbeskattning på beloppet som tas ut från bosparkontot. Genom att hjälpa människor att hjälpa sig själva kan ett skattebefriat bosparande leda till stora samhällsvinster, utan att staten behöver gå in med ekonomiskt stöd eller bidrag.

59. Tillåt fastighetsdelning vid ombildning. En enskild huskropp som delar samma fastighet med andra hus ska kunna ombildas. Att ombilda i utsatta områden är det snabbaste sättet att ge de som bor där möjligheter att äga sitt boende och det skapar samtidigt en bättre blandning

av boendeformer i områden där hyresrätten idag dominerar. Därför vill vi att det ska bli lättare att ombilda sin hyresrätt till ett ägt boende.

Idag är det många fastighetsindelningar som hindrar ombildningar, genom att en fastighet innefattar många olika hus. Genom att tillåta fastighetsdelning vid ombildning öppnar vi upp för fler att ta få besluta om sin framtid i sitt bostadshus, oberoende av andra. Det ökar valfriheten.

REFERENSER

Rapporter och utredningar

- Allmännyttan och jämlikheten: Svensk bostadspolitik vid vägskalet? (2020), Martin Grander, SNS Förlag
- Boendesegregation – orsaker och mekanismer (2010), Boverket
- Boendesituationen för nyanlända – Slutrapport (2015), Boverket
- Bostadsbristen och hyressättningssystemet – ett kunskapsunderlag (2013) Boverket
- Bostadsmarknadens risker (2020), Peter Englund, Fores
- Country Report Sweden 2019 (2019), Europeiska kommissionen
- Covid-19 vanligare i utsatta områden – är sårbarhet för sjukdomar en klassfråga? (2020), Karl delmos.se (2020), Delegationen mot Segregation
- En hyresmarknad i kris, Fredrik Kopsch, SNS förlag, 2020
- En social bostadssektor i Sverige (2020), Anna Granath Hansson, Fores
- Etnisk segregation och inkomstsegregation i Sveriges tio största arbetsmarknadsregioner 1990–2010 (2015), Hedman och Andersson
- Ett alternativ till dagens bostadsköer (2020), Fredrik Kopsch, Fores
- Ett ordnat mottagande – gemensamt ansvar för snabb etablering eller återvändande (2018), SOU 2018:22
- Fakta för förändring (2019), Stiftelsen The Global Village
- Från utsatt till utmärkt område (2012), Jerker Söderlind och Andreas Bergh, Fores
- Förorten, Ett Samhällsvetenskapligt reportage (2020). Peter Esiasson, Timbro Förlag
- Förslag till bred bostadspolitik uppgörelse (2019), Hans Lind, Fores
- Gauffin, Institutionen för folkhälsovetenskap vid Stockholms Universitet
- Hemlös 2019 (2019), Stockholms stadsmission
- Hemlöshet 2017, omfattning och karaktär (2017), Socialstyrelsen
- Hårda fakta, så segregerat är Stockholm (2018), Stockholms handelskammare
- Inkomsteffekter av bruksvärdessystemet (2017), Riksrevisionen, RIR:2017:24
- Learning from International examples of affordable housing (2018), Shelter
- National strategies to fight homelessness and housing exclusion (2019), European Social Policy Network (ESPN)
- Nationella operativa avdelningen (2019), Polisen
- Non-EU citizens: highest risk of poverty or social exclusion 2020, Eurostat
- Rapport om Finska Y-stiftelsen. Bostäder. Hemlösa. (2020), Riksdagens utredningstjänst, Dnr 2020:364
- Rapport om Subventionerat bostäder och startlån (2020), Riksdagens utredningstjänst Dnr: 2020:367
- Rapport om trångboddhet. Riksdagens utredningstjänst Dnr 2020:1240m enligt uppgifter från SCB.
- Reducing and Preventing Homelessness: A Review of the Evidence and Charting a Research Agenda (2019), William N. Evans, David C. Phillips, Krista Ruffini
- Relationen till rättsväsendet i utsatta områden (2018), BRÅ, Rapport 2018:6
- RICS 2014, The Royal Institution of Chartered Surveyors
- Riksdagens Utredningstjänst, Rapport Lagar vid köp av fastighet, Dnr 2020:2
- Riktade statsbidrag för socioekonomiskt utsatta områden, (2020), Riksrevisionen, RiR 2020:14
- Skolsegregation och skolval, Holmlund m.fl. 2014 samt Böhlmark m.fl. 2015
- Slutrapporten från delegationen för korrekta utbetalningar från välfärdssystemet (2019) SOU

2019:59, Delegationen för korrekta utbetalningar från välfärdssystemet

- Social housing: best international practices (2017), Doris Andoni, UNECE
- Sociala iInvesteringar i Sverige (2015), Lars Hultkrantz, SNS Förlag
- Statskontoret ska kartlägga social dumpning mellan kommuner (2020), Regeringen
- The embeddedness of inclusionary housing in planning and housing systems: insights from an international comparison (2013), George de Kam, Barrie Needham & Edwin Buitelaar, Journal of Housing and the Built Environment
- Trångboddhet – konsekvenser för hälsa och skolresultat” (2019), Riksrevisionen, RIR 2019:9
- Undersökningarna av levnadsförhållanden (ULF/SILC) (2019), SCB
- Unga vuxnas ställning på bostadsmarknaden (2019), Finansinspektionen
- Utsatta områden – Social ordning, kriminell struktur och utmaningar för Polisen (2017), Polisen
- Utvecklingen i socialt utsatta områden i urban miljö 2006–2017 (2018), BRÅ
- Vad spelar det för roll var du bor? Hela staden, bryt segregationen (2017), Susanne Urban, Fores
- Var femte person född utanför Europa är trångbodd (2018), SCB
- What is social capital? – OECD Insights, Human Capital (2007), OECD

Nyhetsinslag och övriga källor

- 8 Cities that show you what the future will look like (2015), Wired
- Allt fler hemlösa i bostadsbristens Sverige (2020), Ebba Arnborg, Forte Magazin
- Antal personer med Covid-19 per kommun/stadsdel (April 2020), Region Stockholm
- Bandidos kvar i villan i Huddinge (2012), SVT
- Befolkningsstatistik, SCB (December 2018)
- Boverkets chef: Sverige bör införa ”social housing” (2018), Svenska Dagbladet Näringsliv
- Brittiska minoriteter hårt corona-drabbade (2020), SVT Nyheter
- Corona härjar bland fattiga – rika klarar sig (2020), Frida Sundkvist, Expressen
- Drygt var tredje trångbodd på Järvafältet (2019), DN
- Homelessness is not inevitable and can be solved – these cities show us how (2019), Jon Henley, The Guardian
- Husby först ut med feministisk stadsplanering (2017), SVT
- Här är svenskarnas drömbostad, (2018), Hans Bolander, DI
- Modell för ombildning av hyresrätter till bostadsrätter (2019), Göteborgs stad genom AB Framtiden
- Ny forskning: Högre kvalitet kan ge lägre hyra (2020), Boinstitutet
- Polisens nya lista över utsatta områden (2019), SVT
- Sociala Hyreskontrakt används på fel sätt (2020), David Grossman, Fastighetstidningen
- Socialtjänsten har blivit en allt större hyresvärd (2019) DN, Fredrik Samuelson
- Sofielund bäst i Europa på brottsförebyggande arbete (2019), Sydsvenskan
- Sverige kan lära om integration från sina grannar (2019), Patrick Joyce, Ekonomisk Debatt
- Trångboddhet hotar barns hälsa – Många barn trångbodda (2017), SVT Väst
- Var går anständighetens lägsta gräns? (2019), DN, Lars Swärd

Bilder och grafik

- Program för Spångadalen samrådshandlingar, (2018) Stockholms stad
- Learning from International examples of affordable housing (2018), Shelter